

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

eptisa
mühendislik

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Öğrenciler AB'yi Öğreniyor:
Ortak Değerler, Temel Haklar ve Politikalar Teknik Destek Projesi
TR2011/0136.06-01/001

Bu yayın AB ve Türkiye Cumhuriyetinin mali desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden Eptisa liderliğindeki konsorsiyum sorumludur ve hiçbir şekilde AB, Türkiye Cumhuriyeti veya MEB'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

ÖĞRENCİLER AB'Yİ ÖĞRENİYOR PROJESİ

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Yazar: Doç. Dr. Erdem Denk

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma
ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Müdür Yardımcısı

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 6263

Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 1601

Yayıma Hazırlayanlar

Zeynep Öçgüder

Berrin Erdal

Dilek Selek Meydanlı

Ender Ereskici

Ayşe Nurdan Gezer

Nuğriye Demirtaş

Nihal Börekci

Kübra Aytaç

Metin Çatar

Zeynep Kaya

Mehmet Yafesoğlu

Gamze Göker

Grafik Tasarım

M. Cem Kocataş

ISBN

978-975-11-4212-2

Basım Tarihi

Aralık 2016

Baskı

Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.

Turan Güneş Bulvarı, No: 22/8 - 26 Çankaya / Ankara

Tel: (312) 441 90 15

Bu kitaptaki tüm yazı ve görseller kaynak gösterilerek alıntılanabilir.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği (*European Union - EU*)

ABAD: Avrupa Birliği Adalet Divanı (*Court of Justice of the European Union - CJEU*)

ABGS: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu (*European Economic Community - EEC*)

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (*European Coal and Steel Community - ECSC*)

ANAP: Anavatan Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (*European Atomic Energy Community -EURATOM / EAEC*)

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

KOB: Katılım Ortaklığı Belgesi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü (*North Atlantic Treaty Organisation*)

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UP: Ulusal Program

İçindekiler

6
Türkiye-Avrupa
Birliği İlişkileri
Kronolojisi

16
Giriş:
Türkiye-AB
İlişkilerine
Genel Bakış

01

02

18 İlişkilerin Tarihsel Geçmişi

Rekabet Dönemi:
Osmanlı - Avrupa
İlişkileri **20**

Yakınlaşma Dönemi:
18-19. Yüzyıldaki
Ekonomik ve Siyasi
Gelişmeler **24**

İşbirliği Dönemi:
Cumhuriyet'in
"Muasır Medeniyet"
Hedefi **26**

30 Ortaklıktan Adaylığa

1959 Başvurusu:
Neden, Nasıl? **32**

Ortaklık Dönemi **36**

- Ankara Anlaşması
ve Ortaklık İlişkisi **36**

- Katma Protokol İmzalanıyor **45**

Tam Üyelik
Başvurusuna Giden Yol **49**

Gümrük Birliği'nin Tesisi **63**

03

76
“Aday Ülke”
Türkiye

Adaylığın Resmen İlanı **78**

Müzakereler Başlıyor **85**

Katılım Müzakereleri Süreci **88**

- Kıbrıs Sorunu **89**

- Tam Üyelik Hedefi **94**

04

102
AB Programları
ve Günlük Hayatımız

AB Programları ve Türkiye **104**

AB'nin Günlük Hayata Etkisi **108**

110
Etkinlikler

120
Kaynaklar
ve Okuma
Önerileri

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ

(1959 - 2016)

1959

31 Temmuz: Türkiye, AET'ye başvurdu.

1963

12 Eylül: Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması imzalandı.

1964

1 Aralık: 1963 Ortaklık (Ankara) Anlaşması yürürlüğe girdi.

1970

23 Kasım: 1963 Ortaklık (Ankara) Antlaşması'nda Gümrük Birliği sürecinin ikinci aşaması olarak öngörülen "Geçiş Dönemi"ni başlatan Katma Protokol imzalandı.

1971

1 Eylül: Katma Protokol'ün ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe konuldu. Böylece AET'nin Türkiye'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları (tekstil ürünleri hariç) kaldırıldı.

1973

1 Ocak: Katma Protokol yürürlüğe girdi.

30 Haziran: Türkiye ve AET, aralarındaki 1963 Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nı yeni üyeler İngiltere, İrlanda ve Danimarka'ya genişleten Tamamlayıcı Protokol imzalandı.

1982

22 Ocak: Avrupa Toplulukları, 12 Eylül 1980 askeri darbesini takiben 1983'te yapılacak seçimler öncesinde demokrasiye geçiş çağrısıyla 1963 Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nı askıya aldı.

1986

16 Eylül: Türkiye-AET Ortaklık Konseyi'nin toplanmasıyla dondurulan ilişkiler yeniden canlandırıldı.

1987

14 Nisan: Türkiye, AET, AKÇT ve EURATOM'a ayrı ayrı tam üyelik başvurusu yaptı.

1989

18 Aralık: Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusunda "Avis" olarak da bilinen "Görüş"ünü yayınladı. AET'nin kendi iç pazarını tamamlayacağı 1992'den önce yeni bir üye kabul edemeyeceği ilan edildi. Ayrıca Türkiye'nin üyelikten önce ekonomik, toplumsal ve siyasi alanlarda atması gereken adımlar olduğu belirtildi.

1990

6 Haziran: Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye'yle her alanda işbirliğinin hızlandırılması konusundaki önlemleri içeren "İşbirliği Paketi" onay için Avrupa Konseyi'ne sunuldu.

1994

30 Temmuz: Avrupa Komisyonu, Gümrük Birliği'nin 1963 Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nda belirtildiği gibi gerçekleşmesini sağlayacak ilkeleri belirledi.

1995

6 Mart: Brüksel'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında 1/95 sayılı karar alındı. Tam adı "Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulanmaya Konmasına ilişkin 1/95 Sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı" olan bu kararla "Geçiş Dönemi" tamamlandı ve 1 Ocak 1996 itibarıyla Türkiye-AB Gümrük Birliği tesis edildi.

13 Aralık: 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı.

1996

1 Ocak: Sanayi ürünleriyle işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan Gümrük Birliği resmen yürürlüğe girdi.

1997

12-13 Aralık: Lüksemburg Zirvesi'nde yapılan açıklamada Türkiye aday ülkeler arasında sayılmadı.

1998

3 Mart: Avrupa Komisyonu'nun Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik hazırladığı "Türkiye için Avrupa Stratejisi" belgesi açıklandı.

4 Kasım: Avrupa Komisyonu, henüz aday ülke ilan edilmemesine rağmen Türkiye için ilk "İlerleme Raporu"nu yayınladı.

1999

11-12 Aralık: Helsinki Zirvesi'nde Türkiye resmen "aday ülke" ilan edildi.

13 Ekim: Avrupa Komisyonu, "1999 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

2000

4 Temmuz: Türkiye'de Başbakanlığa bağlı "AB Genel Sekreterliği" kuruldu.

13 Ekim: Avrupa Komisyonu, "2000 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

2001

24 Mart: AB, Türkiye için "Katılım Ortaklığı Belgesi"ni yayınladı.

24 Mart: Bakanlar Kurulu, "Ulusal Program"ı yayınladı.

13 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2001 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

2002

20 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2002 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

12-13 Aralık: Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığının tespit edilmesini takiben müzakerelerin gecikmeden başlatılacağı ilan edildi.

2003

19 Nisan: Katılım müzakerelerine başlamak için yapılacak yasal ve anayasal değişikliklerin koordineli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla TBMM'de "AB Uyum Komisyonu" kuruldu.

12 Haziran: AB, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'ni gözden geçirerek tekrar yayınladı.

24 Temmuz: Bakanlar Kurulu, "Ulusal Program"ı gözden geçirerek tekrar yayınladı.

5 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2003 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

2004

24 Nisan: Kıbrıs'ta adanın iki tarafında yapılan eş zamanlı referandumlarda Kıbrıslı Türklerin yüzde 64.9'u Annan Planı'nı onaylarken, GKRY'de yüzde 75.83 "hayır" oyu çıktı. Böylece plan yürürlüğe girmedi ama GKRY 1 Mayıs 2004'te AB üyesi oldu.

6 Ekim: "2004 yılı Türkiye İlerleme Raporu"yla birlikte bir tavsiye belgesi de yayınlayan Avrupa Komisyonu, siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığını tespit ettiği Türkiye'yle katılım müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye etti.

17 Aralık: Brüksel Zirvesi'nde Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli

ölçüde yerine getirdiği tespiti yapılarak katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005'te başlanması kararı alındı.

2005

3 Haziran: Devlet Bakanı Ali Babacan, AB'yle yapılacak tam üyelik müzakerelerinde "Başmüzakereci" olarak görevlendirildi.

29 Haziran: AB, "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi"ni yayınladı.

30 Temmuz: Türkiye, 1963 Ortaklık (Ankara) Antlaşması'nı 1 Mayıs 2004'te AB üyesi olan 10 ülkeyi (Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya ve Slovenya) kapsayacak şekilde genişleten "Ek Protokol"ü imzaladı. Ancak yayınladığı bir belgeyle GKRY'yi tanımadığını ilan etti.

3 Ekim: Türkiye-AB katılım (tam üyelik) müzakereleri Lüksemburg'da başladı.

20 Ekim: Katılım müzakerelerinin ilk aşamasını oluşturan "Tarama Süreci", 25. fasıl olan "Bilim ve Araştırma" faslı için yapılan "Tanıtıcı Tarama" toplantısıyla başladı (Tüm fasıllardaki tarama toplantılarıysa 13 Ekim 2006'da tamamlandı).

9 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2005 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

2006

26 Ocak: AB, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'ni gözden geçirerek tekrar yayınladı.

12 Haziran: Taraması tamamlanan "Bilim ve Araştırma" faslı müzakerelere açıldı ve Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği tespitiyle aynı toplantıda geçici olarak kapatıldı.

31 Temmuz: Avrupa Komisyonu'nun 2006'ya kadar çeşitli adlar

altında yaptığı mali yardım programları 2007-2013 dönemi için yeniden düzenlendi ve Türkiye'yi de kapsayan "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)" yürürlüğe girdi.

8 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2006 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı. Ek Protokol'ü imzalayan Türkiye'nin limanlarıyla havaalanlarını GKRY'ye açması istendi.

15 Aralık: Brüksel Zirvesi'nde Türkiye Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirene yani limanlarıyla havaalanlarını GKRY'ye açana dek sekiz faslın müzakerelere açılmayacağı ve hiçbir faslın da geçici olarak kapatılmayacağı kararlaştırıldı.

2007

29 Mart: "İşletme ve Sanayi Politikası" faslı müzakerelere açıldı.

17 Nisan: Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı açıklandı.

26 Haziran: "İstatistik" ve "Mali Kontrol" fasılları müzakerelere açıldı.

6 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2007 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

19 Aralık: "Tüketicinin ve Sağlığın Korunması" ve "Trans-Avrupa Ağları" fasılları müzakerelere açıldı.

2008

26 Şubat: AB, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'ni gözden geçirerek tekrar yayınladı.

12 Haziran: "Şirketler Hukuku" ve "Fikri Mülkiyet Hukuku" fasılları müzakerelere açıldı.

5 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2008 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu

yayınladı.

18 Aralık: “Sermayenin Serbest Dolaşımı” ve “Bilgi Toplumu ve Medya” fasılları müzakerelere açıldı.

31 Aralık: Bakanlar Kurulu, “Ulusal Program”ı gözden geçirerek tekrar yayınladı.

30 Haziran: “Vergilendirme” faslı müzakerelere açıldı.

14 Ekim: Avrupa Komisyonu, “2009 yılı Türkiye İlerleme Raporu”nu yayınladı.

21 Aralık: “Çevre” faslı müzakerelere açıldı.

2010

30 Haziran: “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” faslı müzakerelere açıldı.

9 Kasım: Avrupa Komisyonu, “2010 yılı Türkiye İlerleme Raporu”nu yayınladı.

2011

8 Haziran: Türkiye’de Avrupa Birliği Bakanlığı kuruldu.

12 Ekim: Avrupa Komisyonu, “2011 yılı Türkiye İlerleme Raporu”nu yayınladı.

2012

10 Ekim: Avrupa Komisyonu, “2012 yılı Türkiye İlerleme Raporu”nu yayınladı.

2013

16 Ekim: Avrupa Komisyonu, "2013 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

5 Kasım: "Bölgesel Politikalar ve Yapısal Araçların Koordinasyonu" faslı müzakerelere açıldı.

16 Aralık: AB ile Türkiye arasında Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı. Böylece nihai hedefi Türk vatandaşlarına uygulanan Schengen vizesinin kaldırılması olan Vize Muafiyeti Süreci de resmen başladı.

2014

8 Ekim: Avrupa Komisyonu, "2014 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

Ekim: AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın I. Aşaması (Kasım 2014-Haziran 2015) açıklandı.

1 Aralık: AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın II. Aşaması (Haziran 2015-Haziran 2019) açıklandı.

2015

10 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2015 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

14 Aralık: "Ekonomik ve Parasal Politika" faslı müzakerelere açıldı.

2016

9 Kasım: Avrupa Komisyonu, "2016 yılı Türkiye İlerleme Raporu"nu yayınladı.

24 Kasım: Avrupa Parlamentosu'nda yapılan oylamada, Türkiye'yle katılım müzakerelerinin geçici olarak dondurulması kararı çıktı.

14-15 Aralık: AB Konseyi (Zirve), Avrupa Parlamentosu'nun aldığı Türkiye'yle katılım müzakerelerinin geçici olarak dondurulması kararını benimsemedi.

22 Aralık: Avrupa Komisyonu, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin güncellenmesi görüşmelerini yapmak üzere AB Bakanlar Konseyi'nden yetki talep etti.

Türkiye'nin 1959'daki başvurusunu takiben 1963'te imzalanan Ortaklık Anlaşması'nda öngörülen Gümrük Birliği, 1 Ocak 1996'da resmen tesis edildi.

Giriş: Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış

Türkiye, Temmuz 1959'da AET'ye ilk başvurusunu yaptı. Kısa süre sonra da taraflar arasında bir Ortaklık Anlaşması (1963 Ankara Anlaşması) imzalandı. Günümüze dek Türkiye-AET/AB ilişkilerinin hukuksal temelini oluşturan bu anlaşmanın açık hedefi olan Gümrük Birliği 1996'da resmen yürürlüğe girdi. Öte yandan, 1987'de o zamanki adıyla AET'ye yapılan "tam üyelik" başvurusu 1999'da kabul edildi ve Türkiye resmen "aday ülke" oldu. 2004'te alınan katılım müzakerelerine başlama kararı sonrasında 3 Ekim 2005'te başlayan müzakereler 2016 itibariyle hala sürmekte.

Avrupa Birliği kitabında ele alındığı üzere AB niteliği, yapısı ve hedefleri itibariyle herhangi bir uluslararası oluşum değil, bir ulus-üstü yapılanma. Birliğin sadece ekonomik, teknik ve hukuksal değil toplumsal ve hatta siyasal bütünleşme hedefi var. Bu özelliği de aday ülkelere bakışını büyük ölçüde şekillendirmekte ve kimin üyeliğe kabul edileceği konusuna diğer uluslararası yapılardan daha “farklı” yaklaşmasına neden olmakta. Bunu AB’ye üyelik kriterlerinde görmek de mümkün. Öte yandan, Türkiye ve Avrupa kamuoylarının da sıklıkla tartıştığı gibi, AB’nin Türkiye’ye diğer aday ülkelerden “farklı” yaklaştığı da bir sır değil.

Benzer şekilde, Türkiye açısından da AB üyeliği herhangi bir uluslararası ve hatta ulus-üstü yapıya katılma süreci değil. AB üyeliği ve hatta üyelik süreci toplumun çok farklı kesimleri tarafından farklı gerekçelerle de olsa içerideki toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal tartışmalarda önemli bir yer tutuyor. Öyle ki, üyelik süreciyle ilgili kritik başvuru ve gelişmeler çok farklı siyasal iktidarlar döneminde oldu. Üstelik tüm eleştiri ve gerginliklere rağmen üyelik perspektifi de hep korundu.

Kısacası, Türkiye-AB ilişkilerinin iki taraf için de bir ulus-üstü yapıya üyeliğin ötesinde anlam taşıdığı söylenebilir. Kuşkusuz AB’nin üyelerinin doğrudan iç yapısını etkileyen bir ulus-üstü bütünleşme hareketi olması bunun bir nedeni. Ne var ki, Türkiye’yle AB’nin birbirlerine bakışının daha farklı boyutları ve hatta derin temelleri olduğu da açık. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu yana Avrupa/“Batı” ile yaşanan “yoğun etkileşim”le doğrudan ilgili olsa gerek. Öyle ki, yüzyıllara yayılan ve “komşu” olmanın ötesine geçen inişli-çıkışlı ilişkiler, tarih anlayışından kimliklerin inşasına, kültürel konulardan ekonomiye kadar birçok temel konuyu etkilemiş durumda.

Dolayısıyla, Türkiye-AB ilişkilerinin 1959’dan bu yana öyküsünü ele almak için işe ilişkilerin tarihsel arka planından başlamak en doğrusu. Zira ancak bu yapılsa mevcut durum ve hatta ilişkilerin geleceği ayakları yere basar şekilde analiz edilebilir, anlaşılabilir.

01

İlişkilerin
Tarihsel Geçmişi

**Rekabet Dönemi:
Osmanlı - Avrupa İlişkileri**

**Yakınlaşma Dönemi: 18-19. Yüzyıldaki
Ekonomik ve Siyasi Gelişmeler**

**İşbirliği Dönemi: Cumhuriyet'in
"Muasır Medeniyet" Hedefi**

Osmanlı İmparatorluğu'yla başlıca Avrupa krallıkları arasında uzun yıllar süren siyasi, ekonomik ve askeri rekabet, tarafların tarihsel kimliklerinin inşasında önemli bir rol oynadı.

Rekabet Dönemi: Osmanlı -Avrupa İlişkileri

Anadolu'nun Batı ucunda Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırında kurulan Osmanlı Devleti, coğrafi, siyasi, stratejik ve dini nedenlerle Batı'ya doğru genişledi. İstanbul'u alarak Doğu Roma İmparatorluğu'nu yıkan Fatih Sultan Mehmet, kullandığı "Kayser-i Rum" unvanıyla kendisini Anadolu'daki Müslüman ahali kadar Avrupa'nın da hâkimi ilan etti. Hatta o dönemde hem Ruslar hem de Osmanlılar yıkılan Roma İmparatorluğu'nun kim tarafından devam ettirileceği konusunda rekabet halindeydi. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul'un fethinden sonra Roma ve Vi-

yana gibi sembolik kentleri de alma hedefini uzun süre benimsedi. Genel olarak Avrupa (Roma ya da Hristiyan dünyası), Osmanlılar için hem de doğuşundan itibaren alt edilmesi gereken başlıca rakipti. Dolayısıyla, dönemin ruhu gereği büyük ölçüde dini temellere yaslanan "Osmanlı asabiyesi"nin oluşumunda "Hristiyan Avrupa/Batı" başlıca "öteki" oldu.

Genel olarak "Batı Roma"ysa, siyasi ve toplumsal dağınıklığına ilk kez Kutsal Roma İmparatorluğu'nun kurulmasıyla son vermişti. İmparatorluğun Papa III. Leo'nun 25 Aralık 800'de Şarلمان'a taç giydirmesiyle kurulmasını hızlandıransa İslam'ın doğuşu ve yükselişiydi. Kısa sürede İber Yarımadası'na (Endülüs) kadar gelen Emeviler'in temsil ettiği "İslam", Avrupa'daki dağınık siyasi ve dinsel yapıların bir araya gelmesini tetiklemişti. Dolayısıyla, günümüzdekine yakın anlamda "Avrupa fikri"nin oluşumunda genel olarak "İslam" önemli bir katalizördü, "öteki"ydi. Bunu hem kutsal kabul edilen Kudüs bölgesinin Müslümanlardan alınması için 11-15. yüzyıllarda düzenlenen Haçlı Seferleri'nde hem de Osmanlılara ancak birlikte karşı durulabileceği anlayışında da görmek mümkün. Dolayısıyla, yine dönemin ruhu gereği büyük ölçüde dini temellere yaslanan "Avrupa asabiyesi"nin oluşumunda "Müslüman Osmanlı/Doğu" başlıca "öteki" idi.

Kısacası, başlıca siyasi ve ekonomik rakipler olan bu iki coğrafyanın İmparatorluklar dönemindeki kimliklerinin oluşumunda birbirlerini "öteki" olarak gördüklerini, kodladıklarını söylemek mümkün. Hatta sık yapılan savaşlar nedeniyle toplumsal, ekonomik, siyasal, dinsel ve kültürel alandaki yoğun rekabetin düşmanlık boyutuna ulaştığını da görüyoruz. Öyle ki, 19. hatta 20. yüzyılda yaşanan gelişmeler sonrasında imparatorluklar yerini modern ulusal devletlere ve yeni anlayışlara bıraksa da, bu geçmiş bu kez karşılıklı tarihsel önyargılar olarak karşımıza çıkabilmekte.

Öte yandan, her genelleme gibi bu genelleme de iki nedenle kısmen açıklayıcı kısmen yanıltıcı olur. Birincisi, Avrupa'yla Osmanlılar arasında en yoğun rekabet ve düşmanlık döneminde bile yoğun bir ilişki ve etkileşim vardı. Bunun en önemli nedeniyse, dünya tarihi boyunca hep olduğu gibi, kimlik/asabiye oluşturmada "öteki"nin sadece olumsuz değil olumlu anlamda da bir etken olması. Zira ekonomik, toplumsal ve siyasal önemi olan coğrafyalar, birçok alanda çağlarının en gelişmiş örneğini teşkil eder. Bunu da hem kendi zenginliklerine hem de özellikle

Kimi Avrupa krallıklarıyla Osmanlı İmparatorluğu arasında kurulan işbirliği ve ittifak ilişkisinin olumlu izlerini günümüzde de görmek mümkün.

en sık ilişkiye girdikleri, dolayısıyla en çok tanıdıkları ötekisinden bir şeyler öğrenmelerine borçludurlar. Uç bir örnek vermek gerekirse, savaşlar sadece iki ordunun değil iki farklı toplumsal yapının da karşılaşmasıdır. Yemek kültürleri, mimari yapılar, din ve inanış biçimleri, başta müzik olmak üzere çeşitli sanatlar, devlet idaresi ve hukuk gibi pek çok alanda etkileşim yaşanır. Taraflar kendi kimliklerini sadece "öteki"nin karşısında inşa etmez; iyi olduğunu düşündükleri uygulamalarını da kendilerine adapte ederek benimser. Hatta bu durum zaman zaman gizli bir hayranlığa da neden olur. Nitekim genel olarak Avrupa ve Osmanlı da farklı dönemlerde farklı şekillerde de olsa böyle davranmıştır. İslam ve Osmanlı'nın ön planda olduğu dönemlerde daha fazla etkilenen Avrupa olurken, zamanla Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti de Avrupa'dan etkilenmiş. Kısacası, ilişkilerin en gergin olduğu dönemlerde bile tarafların ekonomik, toplumsal, siyasal, hukuksal ve kültürel alışverişi devam etmiştir.

İkincisi Avrupa, gevşek bir İmparatorluk düzeni olması nedeniyle Ortaçağ boyunca yekpare bir bütün değildi. Farklı krallıklar kendi aralarında ekonomik, siyasi ya da mezhepsel (Katolik-Protestan) savaşlara tutuşmuş, bu güç mücadeleleri de sık değişen ittifak ilişkilerine neden olmuştu. Öyle ki, her ne kadar "ortak tehdit" olarak görülen Osmanlılara karşı birlikte hareket etme çağrısı hep olsa da, farklı krallıklar Avrupa'daki rakiplerine karşı Osmanlılarla yakın ilişkiler içine de girebilmişti. Osmanlılar da hem bu durumu kendi lehine kullanmak hem de çeşitli ekonomik avantajlar elde etmek için farklı Avrupa coğrafyalarıyla farklı ilişkiler geliştirmişti. Venedik Cumhuriyeti ve Fransa Krallığı'yla ticari, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanan yakınlaşmalarda olduğu gibi. Nispeten uzun süreli bu yakın ilişkiler dışında kimi Avrupalı devletlerle Osmanlılar arasında dönemsel ittifaklara da rastlamak mümkün.

Osmanlı İmparatorluğu, özellikle 15. yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'yle iyi ticari ilişkiler geliştirmişti. Bu dönemde Fatih Sultan Mehmet'in talebi üzerine İstanbul'a gönderilen Gentile Bellini tarafından yapılan Fatih'in bu portresi, o dönemki kültürel yakınlaşma ve etkileşimin en önemli örneklerinden biri oldu.

Kanuni Sultan Süleyman

Fransa Kralı I. François

Kanuni Sultan Süleyman, diğer Avrupa krallıklarına karşı yanına çekmek istediği Fransa'ya çeşitli ticari ve siyasi ayrıcalıklar vermişti. Genel olarak "kapitülasyonlar" olarak anılan ve o dönemde Osmanlı'nın da lehine olan bu uygulamalar, Osmanlı'nın zamanla Avrupa karşısında güç kaybetmesiyle genelleşti ve aleyhte işlemeye başladı. Özellikle son dönemde ciddi sıkıntılara neden olan uygulamalar Lozan Antlaşması'yla tümüyle kaldırıldı.

Kısacası, her ne kadar bugün de izleri görülen karşılıklı tarihsel önyargılardan bahsetmek mümkün olsa da, aynı tarihin olumlu izler, örnekler içerdiği de açık. Nitekim bu farklı tarihsel ilişki biçimlerinin günümüz Türkiye-AB ilişkilerine de yansımaları olduğunu görüyoruz. Geçmişte yoğun ekonomik ve toplumsal ilişkiler kurulan ülkeler Türkiye'nin olası üyeliğine daha olumlu ya da önyargısız yaklaşıırken, bunun tersini görmek de mümkün.

Yakınlaşma Dönemi: 18-19. Yüzyıldaki Ekonomik ve Siyasi Gelişmeler

1492’de başlayan yayılma süreciyle ekonomisi güçlenen Avrupa, 19. yüzyıldaki Endüstri Devrimi sonrasında dünya ekonomisiyle siyasetinde önemli bir üstünlük elde etti ve cazibe merkezi haline geldi.

Osmanlıların bir imparatorluğa dönüşmesine de neden olan İstanbul’un fethi, Avrupa ve dünya tarihi açısından önemli bir kırılma noktası oldu. Ekonomileri açısından büyük öneme sahip olan Güney ve Doğu Asya’yla irtibatları böylece tümenden kesilen bazı Avrupalı krallıklar, İpek ve Baharat Yolları’na alternatif rota arayışına girdi. Hindistan’a başka bir güzergâhtan ulaşma hedefiyle İspanya tahtı adına denize açılan Kristof Kolomb’un bugün Amerika adı verilen kıtaya 1492’de ulaşmasıyla da dünya tarihinde çok önemli değişiklikler yaşandı. Yoğun talan ve sömürge faaliyetleri sonucunda elde edilen ekonomik kaynaklar, Avrupa’nın yükselişini başlattı. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu da ekonomik ve askeri anlamda en güçlü dönemini yaşadığı için, Avrupa’da yaşanan dönüşüm ilk başta ikili ilişkileri fazla etkilemedi. Ancak dünyanın geri kalanı gibi ekonomisi temelde tarıma dayalı olan Osmanlılar, kısa sürede yeni süreçlerin dışında kaldı. Batı Avrupa’da artan ekonomik birikimin özellikle Buhar Devrimi’yle 18. ve 19. yüzyıllarda endüstriyel üretime yönelmesiyle de işler iyice değişti. Avrupa’dan başlayarak tarımsal üretime dayalı ekonomik sistemler ve imparatorluklar dönemi kapanıyor, endüstriyel üretimin esas olduğu ulus devletler dönemi açılıyordu. Dahası, önemli bir ekonomik ve dolayısıyla siyasi ve toplumsal üstünlük elde eden Batı Avrupa, ilerleme ve kalkınma konusunda model alınan, öykünülen başlıca coğrafya oldu. Öyle ki, her toplumun ve devletin temel hedefi olan kalkınma ya da modernleşme amacıyla dünyanın farklı bölgelerinde başlatılan reform hamleleri de “Batılılaşma” hatta “Avrupalılaşma” olarak anılmaya başladı. Bu durum son dönemlerini yaşayan Osmanlılarla birçok açıdan devamı niteliğindeki Türkiye Cumhuriyeti için

de geçerli oldu. Çağdaşlaşma ya da "muasır medeniyet seviyesine ulaşma" hedefi, Avrupa/Batı ile yakın ilişkiler geliştirme anlamına gelmeye başladı.

Bu süreçte ilk adımlar Osmanlı İmparatorluğu döneminde atıldı. Yükselen Avrupa'nın gerisinde kalmaya başlayan Osmanlılar, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde yapılan çeşitli reformlarla Batılılaşmayı başlattı. Bu dönemde bir yandan 1838'de İngiltere'yle yapılan Balta Limanı Antlaşması'nda olduğu gibi Avrupa ekonomik sisteminin kurallarını benimseyen Osmanlı İmparatorluğu,

1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla toplumsal ve siyasal olarak da benzer bir yola girdi. Kırım Savaşı'nda Ruslara karşı Avrupa'dan alınan destek ve sonrasında imzalanan 1856 Paris Antlaşması'yla da Osmanlılar hukuken de Avrupa sisteminin içine dâhil oldu. Böylece kurulan yeni ittifak ilişkileri bir yana, özellikle II. Abdülhamid döneminde ilan edilen Meşrutiyet döneminden başlayarak devleti çağa uydurarak ayakta tutma çabaları hızlandı. Bu çerçevedeki ekonomik değişiklikler kapsamında örneğin banka ve sigortacılık sistemi kuruldu, telgraf ve demiryolu gibi yeni iletişim-ulaşım ağları Avrupa'yla entegre olacak şekilde inşa edildi, saat ve takvim aşamalı olarak değiştirildi. Yönetim ve hukuk sistemi, ordu ve eğitim sistemi gibi alanlarda da modern yani Batı-tipi yapılar benimsenmeye başladı. İmparatorluğu dönüştürerek sürdürmek için yapılan tüm bu çabalara rağmen Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik akımları diğer tüm imparatorlukları olduğu gibi Osmanlıları da olumsuz etkiledi. Uzun zamandır bir çatı altında yaşayan farklı milletlerle halkların ayrılarak kendi devletlerini kurma çabası, Osmanlı İmparatorluğu'nun da dağılma sürecini hızlandırdı. Kısacası, Kurtuluş Savaşı'na kadar giden süreçte bir yandan modern döneme ayak uydurmaya çalışan Osmanlı, diğer yandan küçülüyordu.

İşbirliği Dönemi: Cumhuriyet'in “Muasır Medeniyet” Hedefi

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından gündeme gelen Sevr Antlaşması'nın ağır koşullarının kabul edilmeyeceği Mustafa Kemal önderliğindeki Kurtuluş Savaşı'yla kesinleşince, doğmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'yle Avrupa/Batı devletleri arasında yeni bir antlaşma yani denge üzerinde anlaşıldı. Lozan Barış Görüşmeleri'ne verilen arada İzmir İktisat Kongresi'ni toplayan Mustafa Kemal, Osmanlıların son döneminde yapılan değişikliklere hız vererek Avrupa/Batı tipi ekonomik sistemin (serbest piyasa ekonomisi) tümüyle benimseneceğini ilan etti. Nitekim Lozan Barış Antlaşması'nın pek çok hükmünde karşımıza çıktığı gibi, Avrupa/Batı ile ekonomik ve toplumsal anlamda entegre olmak anlamına gelen düzenlemeler yapıldı. Bu, daha sonra Atatürk'ün “muasır medeniyet” söyleminde de görüleceği üzere, kurucu kadroların siyasal ve toplumsal dönüşüm ve kalkınma anlayışının da gereği idi. Kısacası, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıla girerken başlattığı “Batılılaşma” hamlesi, Kurtuluş Savaşı ve Lozan Antlaşması'nı takiben Türkiye Cumhuriyeti tarafından da sürdürüldü. Türkiye, günümüzde de sıklıkla duyduğumuz “muasır medeniyeti” yakalayıp geçme hedefiyle önemli bir dönüşümden geçmekteydi.

Öte yandan, ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi olan Türkiye, çağın geçer akçesi olan endüstriyel üretime tam anlamıyla geçememişti. Üstelik on yıllar süren ağır savaş koşullarından çıkmıştı ve sadece toplumsal travmalar değil ciddi ekonomik sorunlar da yaşıyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki arayışlar, özellikle 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'ndan sonra planlı ekonomiye geçişi beraberinde getirdi. Benzer durumdaki birçok devletin yaptığı gibi, ekonomik kalkınmanın devlet eliyle yapılması tercih edilmişti. Yeni Cumhuriyet, açtığı fabrikalar ve kamu iktisadi kuruluşlarıyla zamanla serbest piyasa ekonomisine geçişin koşullarını oluşturacaktı.

Cumhuriyet'le başlayan ekonomik kalkınma hamlesi çerçevesinde devlet eliyle çeşitli fabrika ve kamu iktisadi kuruluşları açıldı, toplum "yerli malı" üretmeye ve tüketmeye çağırıldı.

1930'larda toplumsal reformlar da hızlanınca, bir yandan önemli bir dönüşüm yaşanırken diğer yandan Türkiye içinde bir ikilik belirginleşti. Bir yanda devleti kuran ve Batıcı toplumsal ve ekonomik dönüşümler yapan sivil-askeri bürokrasi, diğer yandan bu geçişten ya da hızından memnun olmayan toplumsal ve ekonomik aktörler. Yakın dönem çalışmalarda "merkez-çevre" gerginliği olarak da anılan bu ikilik, aslında Osmanlı İmparatorluğu döneminde de vardı. Her imparatorluk gibi payitaht merkezli bir ekonomik ve siyasal sisteme sahip olan Osmanlılarda da farklı ekonomik, toplumsal ve siyasal aktörlerin beklenti ve talepleri her zaman aynı değildi. Öyle ki, payitahtın temsil ettiği merkeze karşı kendini koruma reflek-

siyle hareket eden toplumsal ve ekonomik aktörler, örneğin vakıflar kurarak kendi alanını koruma yolunu tercih etmişti. İşte bu farklılık, ölçeğin küçüldüğü ulus devlet döneminde yeni bir boyuta taşındı. Toplumsal ve ekonomik dönüşüm başlatan aktörlerin temsilcisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) gelen itirazlar zamanla yeni siyasi arayışları da tetikledi. Nitekim CHP'den ayrılan ekonomik ve toplumsal aktörlerin Demokrat Parti'yi (DP) kurmasıyla netleşen yaklaşım farklılığı, etkisini genel siyaset kadar Batı'yla ilişkiler konusunda da gösterdi.

Muasır medeniyet seviyesini yakalama hedefini devlet eliyle hayata geçirme yanlısı olanlar, ekonomik anlamda Batı/Avrupa tipi serbest piyasa ekonomisine geçmek için henüz erken olduğu görüşündeydi. Öncelik planlı kalkınma anlayışına verilmeli ve piyasa ancak devlet desteğiyle yerli sanayi oluşturulduktan sonra serbestleştirilmeliydi. Öte yandan, yine "muasır medeniyet" hedefi çerçevesinde toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda da bir dönüşüm isteniyordu. Modernizm, laiklik ve aydınlanma gibi hedefler çerçevesinde ifade edilen Batı tipi toplumsal yapının da yine devlet eliyle inşa edilmesi anlayışı benimsenmişti. Kısacası o dönemde büyük ölçüde CHP'nin temsil ettiği kesimler, ekonomik anlamda Batılılaşmaya yani serbest piyasa ekonomisine belirli bir mesafe almış, kültürel ve toplumsal anlamdaysa Batılılaşmadan yana bir tutum takınmıştı.

DP'nin temsil ettiği kesimler, aslında tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi, devletin ekonomik ve toplumsal hayata müdahalelerine pek sıcak bakmıyordu. Devlet-merkezli anlayışın terk edilmesini ve bir an önce serbest piyasa ekonomisine geçilmesini savunuyordu. Yani bir anlamda ekonomide hızla Batılılaşmayı savunuyordu. Öte yandan, devlet eliyle yapılan toplumsal ve kültürel dönüşümler konusunda kimi çekince ve itirazları vardı. Kısacası o dönemde büyük ölçüde DP'nin temsil ettiği kesimler, ekonomik anlamda hızla Batılılaşmadan yana bir tutum takınmış ancak kültürel ve toplumsal anlamda Batılılaşmaya belirli bir mesafe almıştı.

Tüm bu tartışmalarsa o dönemin başlıca aktörlerinin kendi içlerinde önemli ikilemler taşıdığını ve yaşadığını göstermekte aslında. Zira her birinin devletin genel rolü konusundaki bakış açıları

bir yana, "Batılılaşma"ya yaklaşımları hatta "Batılılaşma"dan anladıkları temel bir ikilem barındırıyordu. Ekonomik anlamda hızla Batılılaşma isteyenler toplumsal ve kültürel anlamda aynı fikirde değildi. Ekonomik anlamda Batılılaşmayı zamana bırakmak isteyenlerse toplumsal ve kültürel anlamda hızla Batılılaşma taraftarıydı.

Konumuz açısından ele alırsak, bu ikilemli yapı günümüzde de izlerini göreceğimiz üzere Türkiye-AB ilişkilerinin gelişiminde de çok önemli bir yer tuttu. Kuşkusuz, 1950'lerdeki tarafları ve tartışmaları günümüze birebir uygulamak mümkün değil. Zira günümüze dek Türkiye siyasi ve toplumsal hayatı çok çeşitlenmiş durumunda ve dönemsel olarak değişebilen bu iki ana görüş dışında pek çok da ara renk bulunmakta. Yine de hem bu genel tartışmaların hem de "muasır medeniyet" hedefi çerçevesinde Batılılaşma tartışmalarının merkezinde olan AB üyeliğinin hep gündemde olduğunu da görüyoruz. Nitekim kimi ekonomik, kimi toplumsal, kimiye kültürel nedenlerle Avrupa/Batı ile ilişkilerin bir şekilde devam etmesini isteyen kesimler hep var. Hatta bu ikilemlerin zamanla toplumun genelinde ortak bir yaklaşım oluşturduğunu söylemek de mümkün. Bir yanda ekonomik ve siyasi olarak daha yüksek yaşam standartlarına ulaşmak için günümüzün iyi örneği olduğu kabul gören Batı'ya/AB'ye yakınlaşma isteği vardı, diğer yandaysa AB'yle ilişkilerin çeşitli ekonomik, siyasi ve kültürel dezavantajları olabileceği düşüncesi ve kaygısı.

AB'yle ilişkilerin birçok tartışmaya rağmen on yıllardır bir şekilde sürdürülmesinin en önemli nedeni, Türkiye'de toplumun farklı kesimlerinin farklı nedenlerle de olsa bu ilişkilere atfettiği önem olsa gerek. Kimileri ekonomik, kimileri siyasi, kimileri kültürel ya da ideolojik nedenle Avrupa/Batı ile ilişkileri devam ettirmek istediği için, her durumda ilişkilerin sürmesi gerektiğini düşünenler ağırlıktadır. Nitekim 1959'dan bu yana sağdan sola her hükümet hem beklentilerin karşılanmadığı dönemlerde AB'ye rest çekmiş hem de zamanı geldiğinde ilişkileri ilerletip derinleştirecek adımları atmış durumda. Aynı şeyi AB tarafı için söylemek de mümkün. Zaten bu nedenle ilişkiler tüm iniş çıkışlara ve zaman zaman yaşanan gerilimlere rağmen sürmüş ve sürmekte.

02

Ortaklıktan
Adaylığa

1959 Başvurusu: Neden, Nasıl?

Ortaklık Dönemi

Ankara Anlaşması ve Ortaklık İlişkisi
Katma Protokol İmzalanıyor

Tam Üyelik Başvurusuna Giden Yol

Gümrük Birliği'nin Tesisi

1959 Başvurusu: Neden, Nasıl?

1950'de iktidara gelen DP, temsilcisi olduğu ekonomik ve toplumsal aktörlerin talep ve beklentilerine uygun olarak ekonomiyi liberalleştirme hamleleri başlattı. Bu çerçevede Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisini esas alan Batı sistemiyle ilişkileri daha da derinleşmeye başladı. Bunda Sovyetler Birliği'yle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gerginlikler kadar özellikle yükselen güç ABD'den gelen ekonomik ve askeri yardımlar da önemli bir rol oynadı. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'ne karşı ABD liderliğinde kurulan askeri ittifak örgütü NATO'ya 1952'de Yunanistan'la birlikte üye oldu. Öte yandan, ekonomisini toparlama arayışlarına başlayan Batı Avrupa'da da önce AKÇT (1951) sonra da AET (1957) kuruldu. Türkiye, başlangıçta biraz mesafeli dursa da, Avrupa'daki başlıca serbest piyasa ekonomilerinin bütünleşme hedefiyle başlattığı bu projeleri yakından takip etmeye başladı. Zira ekonomik ve siyasal yaşamı devlet-merkezli olmaktan çıkarıp liberalleştirme arayışları DP döneminde hız kazanmıştı ve Avrupa'yla ilişkileri artırma da bu süreçte önemli bir ivmeye neden olabilirdi. Ayrıca bu yeni ekonomik cazibe merkezine yaklaşarak Avrupa'yla ithalat ve ihracatı artırma, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan ekonomik sıkıntıları aşmaya da yardımcı olabilirdi. ABD'yle 1950'lerin ikinci yarısında yaşanan kimi ekonomik ve siyasal sorunlar nedeniyle Sovyetler Birliği'yle yakınlaşma dâhil çeşitli alternatifler değerlendiriliyordu.

Menderes Hükümeti'nin özellikle ekonomi politikaları nedeniyle AET'ye yapmayı düşündüğü başvuruyu hızlandıran, Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'daki başvurusu oldu.

Bu ortamda Avrupa'ya yaklaşma fikrini güçlendirense, Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da AET'ye ortaklık başvurusu yapması oldu. Bu başvuru hem iki ülke arasındaki siyasi çekişmeler hem de ekonomik nedenlerle Türkiye açısından kritikti. Ekonomik olarak iki ülke tütün, incir, kuru üzüm, zeytinyağı gibi pek çok ihracat ürünü açısından Avrupa pazarında rekabet halindeydi. Siyaseten de Yunanistan'ın AET'yle ilişkilerini tek başına geliştirerek örneğin Kıbrıs sorununda Türkiye karşısında avantaj elde etme ihtimali vardı.

İşte tam bu ortamda, 30 Temmuz 1959'da basına bir haber yansıdı. Türkiye, AET'ye ortaklık başvurusu yapmış ama kabul edilmemişti. Aslında başvuru yapıldığı yönündeki bu haber, yayınlandığı gün yalanlandı. Ama ertesi gün de doğrulandı. Ekonomiye liberalleştirme hedefi açısından önemli görülen AET'ye, toplumun genelinde kabul gören "Yunanistan'la birlikte ve aynı şekilde değerlendirilme" isteğinin de etkisiyle başvurulmuştu.

30.07.1959 / Akşam

Avrupa Müşterek Pazarına alınmıyoruz

31.07.1959 / Akşam

Müşterek Pazara henüz müracaat edilmedi

Türkiye ve Müşterek Pazar
Müracaatımıza dair
haber dün teyid edildi

07.08.1959 / Zafer

Kimi tereddütlere rağmen yapılan başvuru, Türkiye’de ekonomiyi liberalleştirme tartışmaları açısından önemliydi. O dönemde temelde ekonomik nitelikli bir yapılanma olan ve serbest piyasa ekonomisi anlayışını esas alan AET’yle ilişkilerin geliştirilmesinin ülke içinde kimi ekonomik adımları atmayı kolaylaştırması bekleniyordu. Üstelik hükümetin temsil ettiği ekonomik aktörlerin beklentilerinin karşılanması iç siyasi tartışmalar açısından da önemliydi. Kısacası, içeride ekonomik ve siyasal sistemin niteliği konusunda yaşanan görüş farklılıklarını aşmada AET’nin bir manivela işlevi görebileceği düşünülmüştü.

“AB Manivelası”

Başlangıcından itibaren iç politikanın ayrılmaz bir parçası olan AB’yle ilişkiler, birçok siyasal aktör tarafından da içeride elde etmek istenilen sonuçlara ulaşmada bir araç olarak kullanıldı. Kimisi ekonomik sistemi kimisiyse siyasal yapıyı liberalleştirmek için. Gerçi farklı aktörlerin farklı öncelikleri ve bundan kaynaklanan farklı ikilemleri hep oldu. Ancak demokrasi, insan hakları, laiklik, ekonomik kalkınma ve yüksek yaşam standartları Türkiye siyasetinin başlıca konuları olduğu için, AB’yle ilişkilerin bu alanlara etkisi de hep gündemde kaldı. Bu alanlarda diğerlerine karşı adım atmak isteyen siyasal aktörler de bir anlamda elini güçlendirmek için AB’ye ve AB’yle ilişkilere (olumlu ya da olumsuz anlamda) atıf yaptı.

Öte yandan, ekonominin devlet-merkezli olmaktan çıkarılarak liberalleştirilmesine itiraz eden ya da en azından bu adımı erken bulanlar da başvuruya mesafeli yaklaşmıştı. Kuşkusuz bunda iç siyasi çekişmelerin de etkisi vardı. Ne var ki, başvurunun ekonomik hedefleri konusunda itirazları olanlar da en azından kendi toplumsal ve kültürel hedefleri nedeniyle AET'yle yakınlaşmadan yanaydı. Nitekim 1960 Darbesi'nden sonra yapılan seçimlerde iktidara gelen CHP başkanlığındaki koalisyon hükümetleri, DP'nin yaptığı ortaklık başvurusunun devamını getirecek ve 1963'te de Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması imzalanacaktı.

Kısacası, Türkiye'de uzun zamandır "Batılılaşma" kavramıyla ifade edilen kalkınma ve ilerleme yani muasır medeniyet seviyesine ulaşma hedefi ortaktı. Her ne kadar farklı kesimler "Batılılaşma"dan her zaman aynı şeyi anlamasa da, AET'yle ilişkileri geliştirmek de bu genel hedefe ulaşmayı sağlayacak en belirgin yol haline geldi.

21.08.1959 / Hürriyet

Liberasyon yolu ile ithalât arttırılacak

Ticaret Vekili, Fuarı açış nutkunda bunu açıkladı. Müşterek pazara girmek için çalışmalara hız verildi

Müşterek Pazar için görüşmeler başlıyor

Önümüzdeki pazaritesi günü Brükselde açılacak müzakerelerde Türkiyenin şartlı 2 isteği olacak:
1-Gümrük kolaylığı. 2-Yerli sanayiin himayesi

26.09.1959 / Hürriyet

Ortaklık Dönemi

Ankara Anlaşması ve Ortaklık İlişkisi

Türkiye'nin Temmuz 1959'un son günlerinde yaptığı başvuru, AET cephesinde aslında olumlu yankı buldu. Yeni kurulan bir yapı olarak örneğin rakibi Avrupa Serbest Ticaret Topluluğu'na (Yediler) değil kendisine yapılan başvuruları başarısının bir göstergesi olarak görüyordu. Ayrıca Türkiye, sadece bir NATO müttefiki olarak Sovyetler Birliği'ne karşı Batı sistemi içinde olması

Ortaklık İlişkisi

AET'nin tam üyelik için başvurmayan ya da tam üyeliği gündemde olmayan ülkelerle kurduğu özel ilişki türü bu adla anılmakta. Ortaklığın neleri kapsadığı ve tam olarak ne anlama geldiğiyle ilgili ülkeyle imzalanan anlaşmada düzenlenmekte. Nitekim Türkiye'yle 12 Eylül 1963'te, Yunanistan'ıyla 9 Temmuz 1961'de imzalanan ortaklık anlaşmaları, her biriyle tesis edilecek gümrük birliği süreçlerinde kimi farklılıklar içeriyor.

Türkiye, ekonomisini Gümrük Birliği'ne hazırlamak için 22-25 yıllık bir geçiş süreci istedi. Roma Antlaşması'na uygun olarak 12 yıl talep eden Yunanistan ise, 1967-1974 arasında askeri darbe ("Albaylar Cuntası") nedeniyle yaşanan kesinti sonrasında 1981'de AET'ye tam üye oldu. Türkiye-AB Gümrük Birliği ise yine benzer nedenlerle yaşanan gecikmeler sonrasında 1996'da tesis edildi. Tam üyelik müzakereleri Aralık 2016 itibarıyla sürüyor.

istenen bir ülke değildi. Kalkınma hamleleri ve büyük nüfusu nedeniyle Avrupa için ekonomik anlamda iyi bir partner ve pazardı. Üstelik AET üyelerinin örneğin Ortadoğu pazarına ulaşmasında da en azından coğrafi olarak aracı olabilirdi. Kısacası, ilişkileri kurumsallaştırarak derinleştirme konusunda iki tarafta da görüş birliği vardı.

23.08.1959 / Tercüman

Almanya Ekonomi Bakanı Erhard, başvurunun hemen ardından Ağustos 1959'da Türkiye'ye 15 gün süren bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu gezide Türkiye'nin AET'ye ekonomik olarak yakınlaştırılması için ülkesinin gerekli maddi desteği vereceğini beyan ettiği gibi Türkiye'nin AET'ye girmesinin gerektiğini de söyledi.

Ortaklık başvurusu sonrasında taraflar arasındaki ilk toplantı, 28-30 Eylül 1959'da yapıldı. Gümrük Birliği ve sonrasında tam üyelik hedeflediğini ifade eden Türkiye, ekonomisini hazırlamak için de uzunca bir geçiş süreci (22-25 yıl) talep etti. Zira devlet-merkezli yani planlı kalkınmayı esas alan korumacı ve ithal ikameci ekonomi politikalarından serbest piyasa ekonomisine geçiş belirli bir zaman alacaktı. Üstelik ülkede siyasal olarak da kimi sorunlar vardı.

Batı-tipi serbest piyasa ekonomisine geçiş için henüz erken olduğunu düşünen aktörler, siyasi ve kültürel Batılılaşma hedefi nedeniyle AET'yle ilişkilerin geliştirilmesine önem veriyordu ve bu da Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasına neden oldu.

Türkiye'nin uzun geçiş süreci talebinin de nedeni olan ekonomik farklılıklara vurgu yapan AET tarafıysa, tam üyelikle ilgili açık bir hükme sıcak yaklaşmadı. Ne var ki, Türkiye'nin ekonomik sorunları aşmada Sovyetler Birliği'ne yakınlaşma ihtimalinin yol açtığı tedirginliğin de etkisiyle görüşmelerin devam etmesi yönünde bir eğilim belirdi. Ancak 27 Mayıs 1960'da Türkiye'de askeri darbe oldu.

Aslında darbe hükümeti de AET'yle ilişkilerin sürdürülmesi yönünde tutum takındı. Ancak ekonomide korumacı ve ithal ikameci (yerli üretimi ön plana çıkaran) politikaların devam ettirilmesine de özellikle vurgu yapıyordu. Dolayısıyla piyasanın liberalleştirilmesi anlamına geleceği için AET'yle ekonomik ilişkilerin yavaş ilerlemesi isteniyordu. Öte yandan, siyasi ve kültürel anlamda benimsenen "Batılılaşma" hedefiyse ön plandaydı. Üstelik demokrasiye sekte vuran darbe yönetimi, eleştirilere karşın Batı'yla ilişkilerin etkilenmediği mesajı vermeye özel önem atfediyordu.

Ne var ki, özellikle darbeyle devrilen Başbakan Adnan Menderes'le Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun idam edilmesi, hem iç hem de dış kamuoyunda yankı buldu. Yunanistan'la tam üyelik perspektifini de içerecek şekilde imzalanacak Ortaklık Anlaşması'nın benzerinin Türkiye'yle de imzalanmasına karşı çıkanların eli kuvvetlendi. Zaten Yediler'in parçası olan İrlanda ve İngiltere'nin 1961'de AET'ye başvuru kararı alması da AET'nin ilgisini o yöne çevirmişti.

Kısacası darbe yönetimi, ekonomik çekincelerine rağmen hem genel Batılılaşma hedefi hem de meşruiyet arayışı nedeniyle AET'yle ilişkileri sürdürmeyi tercih ediyordu. AET de ortaklığın temelde Gümrük Birliği hedefine yönelmesini tercih ediyordu. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin liberalleştirilmesi yönünde adımların zaman içinde atılması sonrasında Gümrük Birliği'nin tesis edilmesi fikri ön plandaydı.

Türkiye Futbol Federasyonu, 1962'de Avrupa Futbol Federasyonları Birliği'ne (UEFA) üye oldu. Bu adım, Türkiye'nin rekabet düzeyi yüksek bir alanda yer alarak kendi standartlarını yükseltme anlayışının spor alanındaki göstergesiydi. Nitekim gerek kulüpler gerekse milli takımlar düzeyinde Türkiye tüm spor dallarında günümüzde de Avrupa'da mücadele ediyor ve zaman zaman da ciddi başarılar gösteriyor.

İşte 15 Ekim 1961'de yapılan seçimler sonrasında CHP lideri İsmet İnönü başbakanlığında kurulan koalisyon hükümetleri döneminde görüşmeler bu minvalde sürdü.

Görüşmeler sonrasında imza yeri nedeniyle Ankara Anlaşması olarak da anılan Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963'te imzalandı. Türkiye'nin tam üyelik hedefini kayda geçirme talebi tam anlamıyla gerçekleşmese de, AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 238. maddesi çerçevesinde imzalanan Ankara Anlaşması'nda Türkiye'nin olası üyeliğinin zamanı gelince değerlendirileceği belirtildi (madde 28). 1 Aralık 1964'te yürürlüğe giren Anlaşma'nın açık hedefiyse, taraflar arasında bir Gümrük Birliği tesis etmektir.

Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması

Madde 28:

Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Anlaşma'dan doğan yükümlerin tümünün Türkiye'ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler.

Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması)

Madde 238:

Topluluk bir üçüncü Devlet, bir Devletler birliği veya uluslararası bir kuruluş ile karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak faaliyetler ve özel usuller öngören bir ortaklık kurma amacıyla anlaşmalar yapabilir.

Türkiye adına Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin tarafından imzalanan 1963 Ortaklık (Ankara) Anlaşması'na Geçici Protokol ve Mali Protokol adıyla iki de belge ekliydi. Bu protokoller, Gümrük Birliği'ne hazırlık sürecinde gereken kimi istisnai düzenlemelerle Türkiye'ye yapılacak mali destekleri düzenliyordu.

13.09.1963/ Cumhuriyet

“Ortak Pazar nesillere bırakılacak mirastır,”

Benimsediği ekonomik anlayış nedeniyle Ortaklık Anlaşması'na pek sıcak yaklaşmayan İnönü, siyaseten çok önemseydiği “Batılılaşma” hedefi nedeniyle anlaşmanın imzalanmasına ikna edilmişti. Gazetelere yansıyan “Ortak Pazar nesillere bırakılacak mirastır” sözü de bu tercihinin en iyi göstergesi olsa gerek.

Türkiye'nin, Avrupanın bir cüz'ü olduğu teşvil edildi
Ortak Pazar,, anlaşması imzalandı
 Ortak bildiride anlaşmanın Türkiye'nin kalkınma gayrelerine itimadın delili olduğu belirtildi
 İnönü "Anlaşma tabii ve mantiki bir sonuçtur,, dedi

13.09.1963 / Milliyet

"Türkiye cesur bir ekonomik kalkınma hamlesine girmiştir,,

13.09.1963 / Ulus

15.09.1963 / Cumhuriyet

Ortaklık anlaşması münasebeliyle
Türkiye Avrupanın ayrılmaz parçasıdır
 Yazan: Prof. Turhan Feyzloğlu
 «Başbakan Yardımcısı»

Planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin neden olduğu tereddütleri gazetelerin "cesur kalkınma hamlesi" ifadelerinde de görmek mümkün. Hatta bu dönemde Türkiye'nin siyaseten zaten Avrupa'nın parçası olduğunun vurgulanması da sembolik öneme sahip.

"Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlığının ve yaşam standartlarının yükseltilmesi" amacıyla (madde 2) imzalanan Anlaşma, Gümrük Birliği'nin de üç aşamada gerçekleşeceğini hükme bağladı. Bunlar "Hazırlık", "Geçiş" ve "Son" yani Gümrük Birliği dönemleriydi. Nitekim Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1964'te başlayan hazırlık dönemini, 1970'te imzalanan Katma Protokol'ün 1973'te yürürlüğe girmesiyle başlayan geçiş dönemi izledi. Son aşama olan Gümrük Birliği'yse resmen 1 Ocak 1996'da başladı.

Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması

Madde 2:

1. Anlaşma'nın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile gözönünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir.

2. Yukarıdaki fıkrada belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için 3, 4 ve 5. maddelerde gösterilen şartlara ve usullere göre bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde kurulması öngörülmüştür.

3. Ortaklığın:

- a) Bir hazırlık dönemi,
  - b) Bir geçiş dönemi,
  - c) Bir son dönemi,
- vardır.

Anlaşma, taraflar arasındaki ilişkilerin yürütülmesi için bir "Ortaklık Konseyi" kurdu. Tarafların eşit birer oyla temsil edildiği Ortaklık Konseyi, Türkiye-AET ilişkileriyle ilgili her türlü sorunun görüşülüp karara bağlanacağı başlıca hukuksal ve kurumsal zemin olarak öngörülmüştü. Takip eden dönemde ikili ilişkiler temelde hep bu organda ele alındı, karara bağlandı. Bunlardan en önemlisi de Ankara Anlaşması'nda öngörülen son döneme geçilmesi yani Gümrük Birliği'nin tesis edilmesi yönünde 6 Mart 1995'te alınan 95/I sayılı karardır.

1960'larda planlı ekonominin kalbi olan DPT'nin başındayken AET'yle ilişkilere soğuk yaklaşan Turgut Özal, mimarı olduğu 24 Ocak 1980 Kararları'yla serbest piyasa ekonomisine geçilmesini takiben 1987'de bu kez Başbakan olarak AET'ye tam üyelik başvurusu kararı alacaktı.

Ankara Anlaşması'nın imzalanması ve yürürlüğe girmesi sürecinde Türkiye'de yoğun bir tartışma da başladı. 1961 Anayasası'nın adı üstüne planlı ekonomi anlayışını yönetmesi için kurduğu Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kısa sürede bürokraside güç kazanması nedeniyle, korumacı ve ithal ikameci ekonomi anlayışı ön plana çıkmıştı. Kalkınma hamlesini hazırlayacağı beş yıllık kalkınma planlarıyla takvime bağlaması ve yönetmesi istenen DPT, AET'yle ilişkilerin zamana yayılması ve önceliğin Avrupa'yla aradaki ekonomik açığın kapatılmasına verilmesini öneriyordu. Özellikle Turgut Özal'ın 1967'de başlayan DPT Müsteşarlığı döneminde ön plana çıkan bu tutumda kurumsal reflekslerin de etkisi vardı.

Ne var ki, siyaset sahnesinde durum biraz farklıydı. 1965 seçimlerinden sonra iktidara gelen Süleyman Demirel, hem darbe sonrası yaşanan iç tartışmaları aşmak hem de korumacı ve ithal ikameci ekonomiyi terk ederek liberal/serbest ekonomiye geçmek için AET'yle ilişkileri geliştirmekten yanaydı. Nitekim temsilcisi olduğu kimi kesimler de bu yönde girişimler başlatmıştı. Örneğin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), yani küçük ve orta ölçekli ekonomik aktörler süreçten yanaydı. Daha da önemlisi, günümüze dek AET/AB ile ilişkilerde çok aktif rol alan İktisadi Kalkına Vakfı (İKV) da 1965'te İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından kuruldu. Bu, devlet merkezli korumacı ve ithal ikameci ekonominin terk edilmesi talebi kadar özellikle ticaretle uğraşan başlıca aktörlerin Avrupa pazarıyla ilişkilere verdiği önemi de göstermekteydi.

29.02.1968 / Milliyet

İstanbul Ticaret Odası'nın Şubat 1968'de yaptığı bu açıklama, ticaret sektörünün Avrupa pazarıyla büyük ölçüde bütünleştiğini göstermekte.

AET tarafıysa, iç tartışmalar nedeniyle ekonomik anlamda üzerinde anlaşılan adımları atmayan Türkiye'yle ilişkilerin ilerletilmesinde acele etmiyordu. Zaten 1960'lar AET için de ilk kriz dönemiydi. Bir yandan kurumsal yeniden yapılanma süreci işliyordu, diğer yandan özellikle İngiltere'nin üyelik başvurusuna verilecek yanıt tartışma konusuydu.

Katma Protokol İmzalanıyor

Katma Protokol

1963 Ankara Anlaşması'nın tamamlayıcısı niteliğindeki Katma Protokol, Gümrük Birliği sürecindeki "geçiş dönemi"ni başlattı. Malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı konusunda alınacak önlemleri ve atılacak adımları içerdiği 64 maddeyle düzenledi. Ayrıca ulaştırma, rekabet, vergilendirme ve mevzuatın yakınlaştırılmasıyla ekonomi ve ticaret politikalarının uyumlu hale getirilmesini de hükme bağladı.

Bu çerçevede, AET 1971 itibarıyla bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırladı. Türkiye'nin de AET kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini aşamalı olarak sıfırlaması kararlaştırıldı. Gümrük Birliği'nin sağlanması için de 22 yıllık bir süre öngörüldü.

AET'nin Türkiye'nin ekonomide üzerinde anlaşılan adımları atmadığı, özellikle DPT'nin de ekonominin henüz hazır olmadığı yönündeki raporlarının yayınlandığı bu ortamda 1967'de başlayan görüşmeler yoğun tartışmalarla geçti. Ne var ki, başta Kıbrıs sorunu olmak üzere çeşitli nedenlerle ABD'yle ilişkileri kötüleşen Türkiye, "Geçiş Dönemi"ni başlatacak metnin imzalanmasını istiyordu. AET'nin 1966'da Albaylar Cuntası'nın darbeyle yönetime geldiği Yunanistan'la ilişkilerini dondurmuş olması da Türkiye için bir avantaj olabilirdi.

Bu ortamda başlayan görüşmeler neticesinde Katma Protokol 13 Kasım 1970'te Brüksel'de imzalandı. 1973'te yürürlüğe giren Protokol, temelde Gümrük Birliği'ne giden ikinci aşamanın koşullarını takvime bağlayarak tarafların yükümlülüklerini belirliyordu. Bu çerçevede Türkiye yapacağı değişikliklerle ekonomisini AET'ye uyumlu hale getirecek, AET tarafıysa yapacağı mali yardımlarla bu süreci destekleyecekti. Son aşama olan Gümrük Birliği'nin tesisi için 1985 öngörülse de, arada yaşanan bazı sorunlar nedeniyle bu hedef ancak 1996'da gerçekleşecektir.

02.09.1971 / Milliyet

Ortak Pazarla yapılan Ticaret Anlaşması yürürlüğe girdi
**SANAYİ MALLARIMIZ
6'LARA GÜMRÜKSÜZ
GİRECEK**

24.11.1970 / Cumhuriyet

Ortak Pazara geçiş
• protesto edildi

05.12.1970 / Milliyet

**CHP'ye göre
Ortak Pazar'a
girişimiz
erken oldu**

CHP Genel Sekreter Yardımcısı demec verdi
**Ustünel "Ortak Pazar Türk
Sanayiine mezar olacaktır,"**

24.11.1970 / Ulus

Katma Protokol, Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi hükümeti adına Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından imzalandı. Muhalefetteki CHP ise, siyasi ve kültürel anlamda Batılılaşma hedefi çerçevesinde AET'yle ilişkilerin sürdürülmesini desteklese de, ekonomik liberalleşme adımları için henüz erken olduğu görüşündeydi. Üstelik metinle ilgili kapsamlı bir rapor yayınlayan DPT de protokolün planlı kalkınma modelini terk etmek anlamına geleceğini ve Türkiye ekonomisinin buna henüz hazır olmadığını açıkladı. Kısacası, Türkiye'de farklı siyasi ve bürokratik kesimlerin ekonomik sistemin yapısı ve AET'yle ilişkilerin hızı konusundaki görüş ayrılıkları devam ediyordu.

Anayasa gereği TBMM'de uygun bulunması gereken Katma Protokol'le ilgili Meclis görüşmeleri devam ederken 12 Mart 1971'de yayınlanan askeri muhtırayla Demirel Hükümeti devrildi. Ne var ki, yerine gelen Nihat Erim hükümeti ilgili yasayı TBMM'den geçi-

rince, Albaylar Cuntası (1967-1974) nedeniyle Yunanistan'la ilişkileri askıya alan AET, Türkiye konusunda böyle bir yola gitmedi. Ancak Türkiye'de askeri müdahale sonrası yaşanan anti-demokratik uygulamalar özellikle Avrupa Parlamentosu'nda tartışma konusu oldu. Bu da aslında Türkiye-AET ilişkilerinde ekonomi dışındaki konuların bu boyutta ilk kez gündeme geliyordu. Türkiye iç siyasetinde yaşanan gelişmelerin ilişkilere asıl etkisiyse, 1980'lerle 1990'larda görülecekti.

1970'lerdeyse başka ekonomik ve siyasi sorunlar yaşandı. En başta 1973 Dünya Petrol Krizi, sadece dünya ekonomisini ve siyasetini sarsmadı, Türkiye'yi de epey etkiledi. AET de 1973'te ilk kez genişledi ve kimi yeni ekonomi politikaları benimsedi. Bu ise Katma Protokol'de düzenlenen kimi alanlarda Türkiye'yi dezavantajlı konuma düşürdü. Yapılan görüşmeler sonrasında 1973'te imzalanan Tamamlayıcı Protokol, bu dezavantajlardan ancak bir kısmını giderdi. Ancak Türk işçilere 1976'dan itibaren aşamalı olarak sağlanması beklenen serbest dolaşım konusunda benzer somut bir adım atılamadı.

Bu dönemde 26 Ocak 1974'te kurulan koalisyon hükümetini oluşturan Bülent Ecevit liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi ile Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli

Selamet Partisi farklı gerekçelerle de olsa AET konusunda benzer kuşkucu görüşlere sahipti. Bu hükümet döneminde 20 Temmuz 1974'te yapılan Kıbrıs Barış Harekâtı da Avrupa'yla ilişkileri olumsuz yönde etkileyen en belirgin gelişme oldu. Aslında müdahaleyi hızlandıran, 1967 darbesiyle Yunanistan'da yönetime el koyan Albaylar Cuntası'nın benzer bir yöntemle Kıbrıs'ta da başvurma girişimi idi. Hatta Türkiye'nin adaya düzenlediği müdahale sonrasında Yunanistan'daki cunta da devrildi. Ancak yeniden demokratik yönetime geçen Yunanistan'ın AET'yle ilişkileri yeniden canlandı. Kıbrıs müdahalesine Avrupa'dan gelen tepkilerse Türkiye'nin AET'yle ilişkilerini bozdu. AET'yle ilişkileri ilerletmek Türkiye açısından da bir öncelik olmaktan çıktı. Üstelik AET tarafı Türk işçilerin serbest dolaşımı konusuna epey mesafeli yaklaşıyordu.

Türkiye, Avrupa Yayın Birliği tarafından 1956'dan itibaren düzenlenen Eurovision Şarkı Yarışması'na ilk kez 1975'te Semiha Yanki'nin "Seninle Bir Dakika" şarkısıyla katıldı. Bu, sanatsal ve kültürel alanda Avrupa'daki etkinliklere dâhil olma ve orada rekabet etme isteğinin bir göstergesiydi. 2003'te Sertab Erener'in "Everyway That I Can" şarkısıyla birinci olan Türkiye, 2004 yarışmasına da evsahipliği yaptı.

Türkiye’de hükümetlerin sık değiştiği bu çalkantılı dönemde önce Demirel Hükümeti Türkiye’nin AET’ye karşı yükümlülüklerini 1977’de bir yıl askıya aldı. 1978’de de bu kez Ecevit Hükümeti Katma Protokol’ün Türkiye ekonomisine olumsuz etkileri olan bazı kısımlarında değişiklikler istedi. Bazı düzeltme talepleri AET tarafından kabul edilmeyince de 1978 sonunda ilişkiler askıya alındı. Ne var ki, Türkiye ekonomisinin liberalleştirilmesinden yana olan ekonomik ve siyasal aktörler AET’yle ilişkilerin devamından yanaydı. Yunanistan’ın 28 Mayıs 1979’da AET’yle katılım (tam üyelik) antlaşması imzalaması da Türkiye’nin AET’yle tekrar yakın ilişkiler kurması gerektiği görüşüne ağırlık kazandırdı.

Tam Üyelik Başvurusuna Giden Yol

Bu ortamda yapılan ara seçimler sonrasında düşen Ecevit hükümeti yerine 12 Kasım 1979’da kurulan Demirel (azınlık) hükümeti, sadece AET’yle ilişkiler açısından değil Türkiye tarihi açısından da çok önemli bir karara imza attı. Başbakan Demirel’in müsteşarı olan Turgut Özal’ın hazırladığı ve iş ve ekonomi çevrelerinin de desteklediği “yeni ekonomik istikrar programı”, 24 Ocak 1980’de açıklandı.

1960’ların ikinci yarısında korumacı ve planlı ekonominin merkezi DPT’de ön plana çıkan ve AET’yle ilişkilere bu nedenle mesafeli yaklaşan Turgut Özal, 1970’lerde olgunlaşan ekonomik aktörlerin de desteğini alacak şekilde artık ekonomik ve siyasal liberalleşmenin zamanının geldiği görüşünü benimsedi. Öyle ki, hazırladığı 24 Ocak (1980) Kararları’yla serbest piyasa ekonomisine geçişin mimarı oldu. 1981’de kurulan Bülend Ulusu Hükümeti’nde Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak bu kararları hayata geçirmeye başladı ve 1983 seçimlerini kazanan Anavatan Partisi’nin lideri olarak yürüttüğü başbakanlık görevini yaparken 1987’de AET’ye de tam üyelik başvurusu yaptı.

24 Ocak Kararları

- Devletin ekonomik hayatta üretici olarak yer alması anlayışı, başlatılan özelleştirmelerle terk edildi.
- Korumacı ekonominin en önemli unsuru olan "ithal ikameci sanayileşme" anlayışı terk edildi.
- Dışa açık, ihracatı özendiren ve özel sektöre dayanan sanayileşme anlayışı benimsendi.
- Finansal serbestleşme başladı.
- Uluslararası sermayenin Türkiye'ye hızlı girişinin önü açıldı.
- Dünyada hız kazanan neoliberal uygulamalara koşut olarak devletin kamu harcamalarını azaltmak adına sosyal devlet anlayışından kademe olarak vazgeçildi

Kararlar, devlet merkezli yani korumacı, ithal ikameci ve planlı ekonominin terk edilerek serbest piyasa ekonomisine geçilmesini esas alıyordu. Dolayısıyla bir yandan Türkiye'de 1930'lardan beri devam eden tartışmaların devamı niteliğindedir. Kararların konumuz açısından asıl etkisiyse, serbest piyasa ekonomilerini esas alan AET'ye daha da yakınlaşılmasını hedeflemesiydi. Nitekim hemen on gün sonra bir açıklama yapan Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkin, "AET'ye tam üyeliğin Türkiye'nin çıkarına olacağı" ve kısa süre sonra da bu yönde bir başvuru yapılacağını söyledi.

04.02.1980 / Milliyet

Dışişleri Bakanı AET Ortaklık Konseyi toplantısı için Brüksel'e gitti
Erkmen : «Türkiye'nin çıkarını AET'ye tam üye olunmasında görüyorum»

23.04.1980 / Milliyet

Dışişleri Bakanı, Türkiye AET ortak toplantısına katılıyor
Erkmen: «AET'ye başvurumuzu mayıstan sonra yapacağız»

04.07.1980 / Milliyet

Türkiye, tam üyelik için AET'ye 3 hafta içinde başvuracak

Serbest piyasa ekonomisine geçiş anlamına gelen 24 Ocak Kararları'nın açıklanmasının ardından Türkiye'nin AET'ye tam üyelik başvurusu dillendirilmeye başladı.

Öte yandan, 1963 Ankara Anlaşması'nda geçiş döneminde aşamalı olarak gerçekleşmesi öngörülen Türk işçilerin serbest dolaşımı konusuna AET tarafı sıcak bakmıyordu. 30 Haziran 1980'de yapılan Ortaklık Konseyi'nde alınan I/80 sayılı kararla serbest dolaşım hakkı sadece belirli bir süre AET ülkelerinde çalışan Türk vatandaşlarına tanındı. Bu süreçte alınan ilave mali yardımların da etkisiyle ilişkilerde atılacak diğer adımlar tam üyelik başvurusu ve sonrasına endekslendi. Ne var ki, daha yıl bitmeden iç siyasi ve toplumsal gerginlikleri gerekçe gösteren 12 Eylül Darbesi yaşandı.

Türk İşçilerin Serbest Dolaşımı

AET ile Türkiye arasında 1963'te imzalanan Ortaklık (Ankara) Anlaşması'nın 12. maddesine göre, Türk işçilere AET ülkelerinde serbest dolaşım yani çalışma ve ikamet hakkı Gümrük Birliği'ne geçiş sürecinde kademeli olarak sağlanacaktı. Maddede Roma Antlaşması'nın ilgili maddelerine de atıf yapılıyor ve böylece serbest dolaşımın Gümrük Birliği tesis edildiğinde gerçekleşeceği belirtilmiş oluyordu. Nitekim 1970'te imzalanıp 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol'ün 36. maddesi bu hükmü daha

da somutlaştırdı ve kademeli geçişin Ankara Anlaşması'nın "yürürlüğe girişinden sonraki on ikinci yılın sonu ile yirmi ikinci yılın sonu arasında" gerçekleşeceği hükme bağlandı. Bu ise, 1976'dan itibaren bu yönde bir uygulamanın başlamasının hukuken gerektiği anlamına geliyordu.

Ne var ki, ilerleyen yıllarda yapılan görüşmelerde, AET tarafının Türk işçilerin serbest dolaşımına çeşitli nedenlerle sıcak bakmadığı anlaşıldı. En temel nedense, Avrupa'da istihdam alanında yaşanan rekabetti. Özellikle Almanya gibi ülkeler, Türk işçilerinin istihdam rekabetine neden olacağını, bunun da AET ülkelerinde ekonomik ve sosyal tepkilere neden olacağını düşünüyordu. Biraz da bu nedenle hem misafir işçilerin yaşadığı uyum sorunu yani "kültürel farklılık" hem

de Türkiye'deki çalışma koşullarının Avrupa'dan farklı oluşu daha fazla vurgulanır oldu. Türkiye'deyse o dönemde öncelik serbest dolaşımdan ziyade iç siyasi tartışmalara veriliyordu. AB konusunda öncelikse ilgili mali yardımları almaya ve tam üyelik başvurusu yapmaya verilmişti.

1960'larda Almanya'ya giden Türk işçiler

İşte günümüzdeki uygulamayı da belirleyen II/1976 ve I/1980 sayılı Ortaklık Konseyi kararları bu ortamda alındı. Kararlara göre, serbest dolaşım sadece AET ülkelerinde belirli bir süre çalışmış olan Türk işçiler için geçerli olacak ve aşamalı olarak genişletilmesiyle daha sonra ele alınacaktı. Aslında konunun 1987'de yapılacak tam üyelik başvurusu sonrasında ele alınabileceği beklentisi de vardı. Ancak öyle olmadı ve işçilerin serbest dolaşımı Aralık 2016 itibariyle ilişkilerin en önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam ediyor.

Avrupalı parlamenterler güçlük çıkardılar
**İşçilerimiz AET ülkelerinde
serbest dolaşamayacak**

09.11.1976 / Hürriyet

Günümüzde de tartışma konusu olan "işçilerin serbest dolaşımı"na izin verilmesi konusu, genelde Avrupa'da Türkiye'ye karşı kültürel ve siyasi önyargıların bir göstergesi olarak görülüyor. Öte yandan, bu konunun çok önemli bir ekonomik boyutu da var. Şöyle ki, serbest dolaşamayan Türk işçiler, yatırımcılar ve işverenler ya Avrupa ekonomik hayatına dahil olamadıkları için belirli zararlara uğruyor ya da Türkiye'den tümüyle ayrılarak Avrupa'da farklı statülerle yaşamayı tercih ediyor. Bu ikinci seçenekte, misafir Türk işçilerin birikim ve tasarruflarının ikamet yerleri de olan Avrupa ekonomik sistemi içinde kalması yani Türkiye ekonomisine doğrudan katkıda bulunmaması anlamına geliyor. Oysa vizesiz dolaşım söz konusu olsa, resmi ikameti Türkiye'de olan işçiler ve işverenlerin elde edecekleri gelirler Türkiye ekonomisine doğrudan katılabilirler. Dolayısıyla, fazla dillendirilirse de, konunun hala çözülememesinde tarafların farklı ekonomik çıkar ve beklentilerinin de önemli bir rol oynadığını söylemek mümkün.

Darbe bildirisinde ilişkilerin sürdürüleceği uluslararası yapılar içinde AET de sayılmaktaydı. Bunda "demokrasiye bağlı ülkelerin üyesi bulunduğu kuruluşlarla ilişki ve işbirliğinin devam edeceği"ne yapılan vurgudan anlaşıldığı gibi, darbecilerin dış destek ve meşruiyet arayışının etkisi açıktı. Öte yandan, özellikle 27 Mayıs 1960 darbesinde olduğu gibi korumacı ekonomik politikalara atıf yapılmıyor, tersine 24 Ocak Kararları'nın da öngördüğü serbest piyasa ekonomisine geçişin gereklerinin hızla yapılacağı vurgulanıyordu. Dolayısıyla, ekonomik anlamda AET'ye daha da yakınlaşmanın yolları aranıyordu. Kimi üyelerden ve Avrupa Parlamentosu üyelerinden bazı itirazlar gelse de, AET tarafı da demokrasiye en kısa sürede geçileceği açıklamasını önemsedini açıkladı. Böylece temelde bir ekonomik bütünleşme projesi olan AET açısından da "darbe"den ziyade ekonomik ilişkilerin sürmesi ön plana çıktı. Nitekim AET tarafının darbeye ilk tepkisi, iç savaşın önlendiği ve Türkiye pazarına istikrar geldiği yönündeydi.

13.09.1980 / Hürriyet

AET Sekreteri: "Müttefiklere tedbirin
tutması nereden oldu" dedi

**Ortak Pazar'a göre
"iç savaş,,önlenecek"**

MGK, AET'ye tam üye olma
hedefini benimsedi

**AET'ye tam
üye olmak
için hazırlık
başlıyor**

27.03.1981 / Milliyet

12 Eylül Darbesi'nin Türkiye-AB ilişkilerine en önemli etkilerinden biri, daha önce Türkiye vatandaşlarına vize uygulamayan birçok Avrupa ülkesinin biraz da gelebilecek siyasi sığınmacıları engellemek için vize uygulamaya başlaması oldu. Meşruiyeti için Avrupa'dan destek arayan darbe yönetiminin buna fazla tepki göstermemesiyle de günümüzde hala tartışma konusu olan genel vize sorunu ortaya çıkmış oldu.

Darbe sonrasında hemen 21 Eylül 1980'de kurulan Bülent Ulusu Hükümeti de AET'yle ilişkilerin devamına önem verdiğini ilan etti. Bunda Avrupa/Batı dünyası gözünde meşruiyet kazanmak, ekonomiyi yeniden yapılandırmak ve hatta 1979'da AET'yle katılım antlaşması imzalayan Yunanistan'ın gerisinde kalmamak gibi düşünceler etkiliydi. Nitekim öngörülen tarihte biraz gecikme yaşansa da 3 Aralık 1980'de bir Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı. Somut herhangi bir adım atılmasa da, AET'yle ilişkiler bir şekilde sürmekteydi. Üstelik Ulusu Hükümeti'nde Başbakan Yardımcısı olarak yer alan Turgut Özal, mimari olduğu 24 Ocak Kararları'nı hayata geçiriyor ve Türkiye hızla serbest piyasa ekonomisine geçiyordu.

Bu arada, Yunanistan da 1 Ocak 1981'de AET'ye tam üye oldu. Böylece Türkiye'nin Avrupa pazarındaki ekonomik rekabette geride kalma ihtimali arttığı gibi, Yunanistan da ikili siyasi sorunlarda Türkiye karşısındaki konumunu güçlendirdi.

Tüm bu iç ve dış ekonomik ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle, darbeci Milli Güvenlik Konseyi 25 Mart 1981'de yaptığı toplantıda AET'ye "tam üyelik" hedefini benimsedi. Bu toplantının bir diğer önemli özelliği ise, yapılan kurumsal değişikliklerle planlı ekonomi taraftarı DPT'nin AET'yle ilişkilerdeki etkisinin azaltılması oldu. Aslında planlı ekonomi anlayışının devleti ekonomik olarak dışa karşı koruma boyutu tümüyle terkedilmedi. Ancak dünya serbest piyasa ekonomilerinin yeni biçiminde devlet sadece ekonomik değil sosyal hayattan da büyük ölçüde çekiliyordu ve Türkiye de bu yolu izlemeye başladı.

Bu arada, AET'yle yapılan Ortaklık Konseyi toplantılarında ilişkileri daha fazla ilerletmek için Türkiye'de demokratik sisteme dönüşün esas olduğu görüşü ağırlık kazanmaktaydı. Zira darbecilerin 1981'de artan anti-demokratik uygulamaları ve insan hakları ihlalleri, özellikle ilk kez doğrudan seçimle görev yapan yani "demokratik heyecanı yüksek olan" Avrupa Parlamentosu tarafından ön plana çıkarılmaktaydı. Bu itirazları daha güçlü kılsa, dünya genelinde güvenlikçi paradigmaları esas olan Soğuk Savaş'ın bitmekte olması ve insan haklarıyla demokrasi kavramlarının daha fazla duyulur olmasıydı. AET de, hem ABD'nin güvenlik şemsiyesine artık daha az ihtiyaç duyduğu hem de ekonomik ve hukuksal bütünleşmede belirli bir aşamaya geldiği için, toplumsal ve hatta siyasal bütünleşmeyi gündemine almaya başlamıştı. Bu ise AET'nin hem içte hem dışta siyasal konulara daha fazla önem vermesi anlamına geliyordu.

---

12 Eylül 1980 askeri darbesinin neden olduğu siyasi belirsizlikten çıkma arayışı kadar serbest piyasa ekonomisine geçiş yönünde atılan adımlar da 1980'lerde Avrupa'yla ilişkileri geliştirme fikrinin geniş taraftar toplamasına neden oldu.

Bu dönemdeki dönüm noktasıysa, darbecilerin Ekim 1981'de tüm siyasi partileri kapatıp mal varlıklarına el koyması oldu. AET, daha önce üzerinde anlaşılan mali yardımları bu nedenle ödemedi. Başbakan Ulusu'nun "bizi istemeyeni biz de istemeyiz" tepkisiyle de ilişkiler kopma noktasına geldi. Artık Türkiye-AET ilişkilerinde sadece ekonomik değil siyasi konular da belirleyici olacak hatta diğer tüm konular demokrasi ve insan hakları üzerinden ele alınacaktı.

Bu yeni dönemin işaretlerini içeride yapılan tartışmalarda da görmek mümkün. Öyle ki, daha önce bahsedilen ikilemler çerçevesinde Batı/Avrupa ile ilişkilere ekonomik ya da kültürel/siyasi nedenlerle geliştirilen farklı yaklaşımlar daha da karmaşık bir hal aldı.

Örneğin Özal Hükümeti, serbest piyasa ekonomisinin gereklilerini yerine getirme anlamında AET'yle ilişkileri geliştirmeye yoğunlaşmıştı. Üstelik 1970'lerde ticaretle uğraşan aktörler için geçerli olan Avrupa'yla eklemlenme durumu büyük sanayiciler için de gerçekleşmişe benziyordu. Nitekim 24 Ocak Kararları'nın alınmasında da etkisi olan TÜSİAD gibi kuruluşlar, uluslararası piyasalarla artan ilişkilerin ekonomik kalkınmayı hızlandıracağı düşüncesiyle AET'yle ilişkilerin gelişmesini istiyordu. Özal Hükümeti'nin arkasına aldığı kimi toplumsal kesimlerse siyasi ve özellikle de kültürel anlamda Batı'ya ve AET'ye mesafeli yaklaşıyordu. Öte yandan, özellikle özelleştirmeler gibi uygulamalara kuşkuyla mesafe alanlar ekonomideki hızlı liberalleşmeden genel olarak o kadar da memnun değildi. Ancak, bu kesimler içinde darbe döneminin anti-demokratik uygulamalarıyla insan hakları ihlallerinden şikâyetçi olanlar ise Batı/Avrupa ile ilişkilerin derinleştirilmesini önemsiyordu.

Ortaya çıkan genel resme bakıldığında farklı toplumsal kesimlerin farklı nedenlerle ya da önceliklerle de olsa AET'yle ekonomik ve/veya siyasi ilişkilerin geliştirilmesini desteklediği görülüyor-

du. Bu genel destekse Özal Hükümeti'nin 1987'de AET'ye tam üyelik başvurusu yapmasını sağlayacaktı.

Ne var ki, Türkiye-AET ilişkilerinin zemini olan Ortaklık Konseyi toplantıları yeni üye Yunanistan tarafından engelleniyordu. Aslında buna "engellemesine izin veriliyordu" demek de mümkün. Zira Yunanistan'ın Türkiye'yle sorunlarını ön plana çıkararak bir anlamda "kötü polis" olması, Türkiye'yle ilişkileri fazla derinleştirmek istemeyen üyelerin fazla ön plana çıkmasına gerek bırakmıyordu. Bunların başında da işçilerin serbest dolaşımına sıcak bakmayan Almanya ya da demokrasi ve insan hakları bakımından itirazları olan devletler geliyordu.

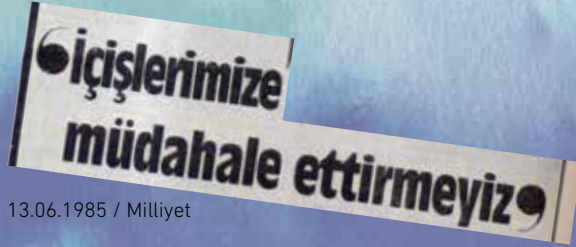
Özal Hükümeti'yse, en başta AET'ye yeni üyelerin katılmakta oluşunun Türkiye'yi daha dezavantajlı konuma düşüreceğini görmekteydi. Zira genişleme, hem ikna edilmesi gereken daha fazla üye, hem AET kaynaklarının artık daha fazla ülkeye gitmesi hem de Türkiye'nin Avrupa pazarındaki payının düşmesi anlamına geliyordu. Üstelik liberal ekonomiye ve demokrasiye geçiş dönemindeki ihtiyaç ve beklentilere de AET'yle hızla yakınlaşarak yanıt vermek öngörülmüyordu.

Kısacası, AET'yle ilişkiler hem içeride atılacak ekonomik adımlar açısından iyi bir manivela olabilirdi hem de dünya piyasalarına güven vermek açısından önemliydi. Nitekim bu dönemde AET tarafından da yüksek sesle dile getirilen ekonomik ve siyasi adımlar atıldı. Benimsenen serbest piyasa ekonomisinin kuralları çerçevesinde Türkiye'de artan altyapı projelerine Avrupalı şirketlerin katılması teşvik edildi. Sıcak para girişiyle artan uluslararası yatırımların ekonomik sorunları aşmada önemli bir ivme yaratacağı düşünülüyordu. Siyasi alanda kimi görüş farklılıkları ya da tartışmalar yaşansa da bazı temel yasalarda değişiklik yapıldı. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı da 1987 başında tanındı. Demokrasi ve insan hakları çitasının yükseltilmesini amaçlayan böylesi adımlarla Türkiye'ye siyasi alanda en çok eleştiri getiren Avrupa Toplulukları kurumu olan Avrupa Parlamentosu'nun tutumunun olumlu yönde değişmesi de hedefleniyordu. Dış politikadaysa özellikle Yunanistan'la yakınlaşma yönünde adımlar atıldı. Amaç sadece ikili sorunları çözmek değil bu ülkenin AET içindeki Türkiye muhalefetine de kırmaktı. Nihayet, yıkılmakta olan Sovyetler Birliği'ne karşı NATO müttefiki olan Türkiye'nin Avrupa için önemi ön plana çıkarıldı.

10.06.1985 / Milliyet

13.06.1985 / Milliyet

26.06.1986 / Milliyet

1980'lerden itibaren Türkiye-AET ilişkilerinde ekonomiden ziyade siyaset ön planda oldu. Bunda dünya siyasetindeki gelişmeler, Avrupa bütünleşmesinin geldiği aşama ve Türkiye'de demokrasiye geçiş süreci başlıca etkenlerdi.

Bu arada, Türkiye'nin 24 Ocak Kararları'yla serbest piyasa ekonomisine geçmiş olmasının etkisi de unutulmamalı. Zira kalkınmışlık düzeyi farklılığı olsa da Türkiye'yle AET arasında artık bir ekonomik sistem farklılığı yoktu. Dolayısıyla farklı nedenlerle Türkiye'ye ilişkilerde mesafeli olunması gerektiğini düşünenler açısından siyasi gerekçeler daha rahat ileri sürülebiliyordu. Üstelik darbe uygulamaları kadar toplumsal değişimler nedeniyle içeride de ciddi insan hakları tartışmaları yaşanmaya başladı. Bu alanlarda yapılan kimi değişiklikler ilişkileri olumlu yönde etkilerken, bazıları konusunda görüş farklılıkları da yeni tartışmalara neden olabiliyordu. Öte yandan, Türkiye'de ekonomik ve siyasal sistemi liberalleştirme uygulamaları artıça, AET'ye tam üyelik başvurusuna daha geniş bir toplumsal destek gelmeye başladı.

NATO Dergisi'nin raporu • Avrupa'daki müttefik kuvvetlerinin dörte biri Türk

NATO'da gözbebeği, AET'de üvey evlat

22.02.1986 / Milliyet

Türkiye'nin 1952'de Yunanistan'la birlikte üye olduğu NATO içinde Avrupa'nın savunması açısından taşıdığı önem, doğrudan ilgili olmasa da Türkiye-AB ilişkilerinin de önemli boyutlarından biri. Yakın ilişkilerin devam ettirilmesinin önemli gerekçelerinden biri olarak iki tarafta da sıklıkla dile getirilen bu konu, özellikle siyasi ve kültürel nedenlerle Türkiye'yle ilişkileri sorgulayanlara yönelik tepkiyi de şekillendirebilmekte.

Kısacası, bu dönemde Avrupa'yla mümkün olduğunca yakın ilişkiler geliştirmekle özdeşleşen ekonomik kalkınma ve siyasi ilerleme hedefi esastı. Bu nedenle örneğin işçilerin serbest dolaşım hakkının kapsamını genişletme konusunda fazlaca ısrar edilmedi.

Tüm bu gelişmeler sonrasında 14 Nisan 1987'de Devlet Bakanı Ali Bozer tarafından Avrupa Topluluklarına yapılan tam üyelik başvurusu, AET tarafından yorumsuz kabul edildi.

14.04.1987 / Milliyet

AET'ye tam üyelik başvurusu bugün **TARİHİ ADIM**

15.04.1987 / Milliyet

AET tarafının bu "mesafeli" yaklaşımı, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun en azından erken olduğu görüşünden kaynaklanıyordu. Öyle ki, sadece AET kurumları ya da üyeler değil, Avrupa'daki geniş toplumsal kesimler de başvuruya pek sıcak bakmadı. Örneğin sendikalar nüfusça büyük yeni bir üyenin Avrupa'daki çalışma rekabetini etkileyeceği kanaatindeydi. İnsan hakları örgütleri ise demokrasi tartışmaları nedeniyle Türkiye'nin dışarıda tutulması gerektiğini dile getirmekteydi. Ayrıca dünya ve Avrupa siyasetini kökünden etkileyecek şekilde dağılmakta olan Doğu Bloku'ndan kopan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkiler de önemli bir konuydu. Bu bölgelerin Batı Avrupa kurumlarına yakınlaşma isteği, AET açısından siyasi ve ekonomik anlamda öncelik taşımaya başlamıştı. Hatta Soğuk Savaş'ın bitmesiyle NATO müttefiki olan Türkiye'ye daha az ihtiyaç duyulduğu görüşü de Avrupa'da taraftar toplamaya başladı.

Öte yandan, siyasi ya da kültürel nedenlere atıf yapan Türkiye karşıtlığının 1980'lerde yükselmeye başlayan yabancı düşmanlığını körükleyebileceğinden endişe duyduklarını dile getirenler de vardı. Böyle bir durum en başta insan hakları konusunda ön plana çıkarılan değerleri savunmayı neredeyse imkânsızlaştıracaktı. Ayrıca Avrupa kurumlarından uzaklaştırılacak Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi konusunda adımlar atması da zorlaşacaktı. Tüm bunlar bir yana, Gümrük Birliği sürecinin tehlikeye girmesi Türkiye pazarının kaybedilmesi anlamına da gelebilirdi. Bu arada, Avrupa bütünleşmesinin daha da derinleşmesine kuşkuyla yaklaşan İngiltere gibi ülkelerse, Türkiye'yle ilişkilerin geliştirilmesinin kendi pozisyonlarını kuvvetlendireceğini düşünmekteydi.

ABD Başkanı Reagan ile Sovyetler Birliği Başkanı Gorbaçov arasındaki görüşmeler, Soğuk Savaş'ın bitişinin simgesi oldu.

AT: Hazır değilsiniz
Avrupa'nın 'bekle' kararının gerekçeleri 1 Aşırı nüfus 2 Geri ekonomi 3 Demokrasi sorunları 4 İnsan hakları 5 Azınlık hakları 6 Kıbrıs ve Yunanistan

19.12.1989 / Cumhuriyet

**AET için
acele etmeyin**

03.03.1988 / Milliyet

Kısacası, AET tarafı da bir ikilem içindeydi. Bir süre ertelenen yanıt, 1989'da aslında dolaylı olarak verildi: 1992'ye kadar yeni üye kabul edilmeyecekti. Ekonomik ve siyasi açılardan üyeliğe hazır olmayan Türkiye'ninse daha fazla beklemesi gerekecekti. Öte yandan Türkiye'nin başvurusu ret de edilmedi. İlişkileri kopardıktan istemeyen AET, atılmasını istediği siyasi ve ekonomik adımları sıraladı; Gümrük Birliği'nin tesis edilmesi hedefi dâhil "ortaklık ilişkisi"nin devamını işaret etti. Dolayısıyla AET'ye göre, atılacak kimi ekonomik ve siyasi adımlarla Gümrük Birliği'ne geçişin koşulları oluşturulmalı, bunun ötesiyse en azından o dönem için fazlaca gündeme gelmemeliydi.

Gümrük Birliği'nin Tesisi

1989'daki bu olumsuz yaklaşım, Türkiye'nin alternatifsiz olmadığı, başka uluslararası seçenekleri olduğu tepkisiyle karşılandı. Ancak bu açıklamalar derinleşme ve genişleme tartışmaları yaşayan AET tarafının tutumunu hemen etkilemedi. Zaten Türkiye de iç siyasi tartışmalarla meşguldü. Artan ekonomik sorunlar, Özal'ın 1989'da cumhurbaşkanı olması sonrasında siyasette yaşanan gelişmelerle PKK'nın terör eylemleri başlıca gündem maddeleriydi. Buna Avrupa'dan gelen insan hakları eleştirileri de eklenince, ilişkilerde sorunlu bir dönem başladı. Yine de ANAP hükümetiyle bürokrasi ve ekonomi çevreleri Ortaklık Konseyi görüşmelerinde mümkün olan ilerlemelerin yapılmasını hedefledi. Daha sonra kurulacak DYP-SHP koalisyonuyla, tam üyelik hedefi terk edilmeden Gümrük Birliği yönünde daha hızlı adımlar atılması görüşüne daha yakındı.

Tüm bu süreçte kimi dış etkenler de vardı. En başta 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması artık "Avrupa Birliği" (AB) olarak anılacak yapının yeni bir aşamaya geçmesi anlamına geliyordu. Bir yanda ekonomik bütünleşme "para birliği" hedefiyle perçinlenirken, toplumsal ve siyasal bütünleşmeye giden somut adımlar da atılıyordu. Dahası, 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi'yle tam üyeliğe kabulde Avrupa Parlamentosu'nun olumlu görüşü alınmaya başladı. Bu değişiklik de Türkiye'nin üyeliğinin siyasi nedenlerle zorlaştığı düşüncesini pekiştirdi. Zira bu dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin en sıcak konusu olan insan haklarının korunması konusunda Avrupa Parlamentosu'ndan ciddi eleştiriler yükselmekteydi.

19.12.1989 / Cumhuriyet

PARA BİRLİĞİ, ANKARA İÇİN DARBE
Yolun açık olsun
Avrupa Topluluğu

1992 Maastricht Antlaşması'yla gündeme gelen parasal birlik, AB'nin ekonomik bütünleşmeyi belirli bir aşamaya getirdiğinin ve artık toplumsal ve siyasi bütünleşmeye doğru yöneldiğinin en önemli göstergelerinden biri aslında. Bu adımın Türkiye'de neden olduğu karmaşık düşünceler arasında, Türkiye'nin üyeliğine ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel gerekçelerle pek sıcak bakmayanların entegrasyonu daha da derinleştiren bu adım sonrasında Türkiye'ye daha da mesafeli yaklaşacağı düşüncesi de yer almış.

“Türkiye Avrupa'nın parçası”

Portekiz Cumhurbaşkanı Soares SAGAH'ın sonlarına yaklaşırken: “Türkiye Avrupa Birliği'ne girmek amacıyla olan bir ülke. Portekiz, Türkiye'nin AB üyeliğine destek veren bir ülkedir. Biz Türkiye'yi destekliyoruz. Türkiye'ye Avrupa medeniyetini taşıyıcı rolüne önemle bir ülke olarak bakıyoruz” dedi.

10.12.1994 / Sabah

Aslında Türkiye'de de insan hakları ve demokrasinin ilerletilmesi talebini ön planda tutanlar açısından Avrupa'yla ilişkilerin geliştirilmesi önemliydi. Öte yandan, bazı taleplerin “haksız” ya da “erken” olduğunu düşünenler de vardı ve bu da Avrupa'ya karşı tepkiye neden oldu. Öyle ki, 1963 Ankara Anlaşması'yla öngörülen Gümrük Birliği'ne geçişin güncel siyasi tartışmalar eşliğinde ele alınmasını eleştiren Başbakan Çiller, Gümrük Birliği hedefinin dahi tartışılabilirliğini söyledi. Görüşmelerde elini kuvvetlendirme amacı da taşıyan bu açıklamalar, siyasi ve kültürel tartışmaların ekonomik ilişkilere etki etme olasılığını gündeme getirdi. Buysa aslında ne AB ne de Türkiye tarafının istediği bir durumdu. Örneğin Türk basınına konuşan Portekiz Cumhurbaşkanı, “Türkiye Avrupa'nın parçası” diyerek ilişkilerin kopmaması mesajını verdi.

“Gümrük birliği olmazsa olmasın”

16.12.1994 / Sabah

Çiller Avrupa'ya rest çekti

19.12.1994 / Hürriyet

5 Nisan 1994'te hükümet tarafından açıklanan kararların ciddi bir devalüasyonla ekonomik daralmaya neden olduğu Türkiye'deyse uluslararası kredilere ve dış sermaye girişine daha çok ihtiyaç duyulduğu görüşü hâkimdi. Bu nedenle Avrupa'yla ilişkilerin koparılmak bir yana güçlendirilmesi görüşü ekonomi çevrelerinde de taraftar topluyordu. Özellikle Gümrük Birliği'nin tesis edilmesinin Türkiye'nin ekonomik güvenirliliğini yükselteceği, bunun da hem

kredi almayı hem sıcak para çekmeyi hem de doğrudan yatırımları kolaylaştıracağı düşünülüyordu. Üstelik Türkiye'nin güçlü olduğu tekstil gibi sektörler Gümrük Birliği'yle önemli avantajlar elde edecekti.

Ekonomide atılacak adımların iç siyasette elini rahatlatacağını da düşünen Çiller Hükümeti, Gümrük Birliği sürecini nihayete erdirme politikasını başlattı. Demokrasi ve insan hakları alanında kimi adımlar atmanın ülkenin de ihtiyacı olduğu görüşünün benimsenmesiyle AB'yle görüşmelerde ön plana çıkan konularda değişiklikler yapıldı.

GKRY'nin Üyelik Süreci

Bu dönemdeki tartışmalardan biri de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyelik sürecinin başlaması oldu. Aralık 1994'te yapılan AB Essen Zirvesi'nde Türkiye aday ülkeler arasında sayılmazken GKRY "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'nin bir sonraki genişleme dalgasına dâhil edildi. Bu da hem Avrupa'da hem de Türkiye'de bitmeyen bir tartışma başlattı.

İlk görüş farklılığı, 1960'ta kurulan "Kıbrıs Cumhuriyeti" devletinin varlığının sürüp sürmediği konusunda. Türkiye'nin resmi politikası, adanın kuzeyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC), güneyinde de GKRY'nin mevcut olduğu yönünde. AB tarafıysa 1960'da kurulan "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin devam ettiği ancak bu devletin etkin yönetim gösteremediği adanın kuzeyinin AB hukuk alanının dışında olduğu görüşünde.

İkincisi Türkiye, AB tarafından tanınan "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni kuran 1960 Antlaşmaları'nda bu devletin Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı uluslararası örgütlere katılamayacağını kararlaştırıldığını vurguluyor. AB tarafıysa kendisinin bir "uluslararası örgüt" değil "ulus-üstü" bir yapı olduğu, dolayısıyla 1960 Antlaşmaları'nın çiğnenmediği görüşünde.

AB bu görüş ayrılıklarına rağmen Kıbrıs konusunda adım atmaya devam etti, Türkiye de kendi Gümrük Birliği sürecini ilerletmenin yollarını aradı. Nitekim 1996'da Türkiye-AB Gümrük Birliği tesis edildi. GKRY ise "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla 2004'te AB üyesi oldu. Üyeliğinin hemen sonrasında 3 Ekim 2005'te Türkiye'yle katılım müzakerelerine başlanmasını engelle(ye)medi ama Aralık 2016 itibarıyla kimi fasılların müzakerelere açılması Kıbrıs sorunu nedeniyle engellenmektedir.

Avrupa Türkiye'yi kaybetmek istemiyor

07.02.1995 / Yeni Yüzyıl

Ankara randevuya
'makyajlı' gidecek

22.12.1994 / Milliyet

AB'yle ilişkilerde mesafe kaydetmek için özellikle 1990'ların ortasından başlayarak insan hakları alanında atılan adımların Türkiye'de siyasi ve toplumsal anlamda ciddi bir rahatlama neden olduğu genel kabul görmekte.

Ne var ki, ülkenin de ihtiyaçları olduğu düşüncesiyle atılan bu adımların "imaj" ve "makyaj" sözcükleriyle birlikte ele alınması ciddi bir sorun içeriyor. Değiştirilmesi düşünülen kimi uygulamaların insan hakları açısından değil de AB süreci açısından sakıncalı olduğunun vurgulanması da öyle. "İnsan haklarının araçsallaştırılması" anlamına gelecek uygulamalar, insanların haklarını değil dış taleplerin merkeze alınması anlamına gelebilir. Bu ise, bir yandan insan haklarını koruma adına atılan adımların tartışılarak içselleştirilmesini zorlaştırabilir, diğer yandan da insan hakları alanında ancak Avrupa'ya paralel ilerleme kaydedileceği izlenimine neden olabilir. Oysa tarih boyunca hep olduğu gibi toplumların birbirlerinden alacakları şeyler her zaman var ve farklı dönem ya da alanlarda/konularda insan haklarını kimin daha çok koruduğu değişebilmekte. Önemli olan daha iyi koruma sağlayan uygulamaları benimsemek olduğu için, karşılıklı esinlenmeye ve alışverişe izin veren yöntemler ön plana çıkmalı. Atılacak adımları belirli bir siyasi ve toplumsal yapıya ya da bölgeye endekslmek kimi riskler içerdiği gibi, bu alanda mevcut olan diğer iyi uygulamalara ve daha iyisine ulaşmak için sarf edilen çabalara haksızlık yapma ihtimali de artmakta. Zira her toplumda demokrasi ve insan hakları alanında sorunlu uygulamalara imza atanlar kadar daha iyisine ulaşmak için çabalayanlar da var.

Bu ortamda yapılan teknik hazırlıklarla görüşmelerin sonuç vermesiyle de 6 Mart 1995'te Brüksel'de bir Ortaklık Konseyi toplantısı yapıldı. Türkiye'yi Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın'ın temsil ettiği toplantıda, 1963 Ankara Anlaşması'nda öngörülen son aşamaya geçilmesi yani Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996 itibariyle tesis edilmesi kararı alındı.

05.03.1995 / Sabah

Merhaba Avrupa
Gümrük Birliği Anlaşması, Türkiye'de yeni bir dönem başlatacak
Demokrasiden üretime kadar herşeye "Avrupa kalitesi" gelecek

Çağ açan imza
Gelecekte Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini sağlayacak en önemli adım olan Gümrük Birliği Anlaşması, dün Brüksel'de imzalandı.

07.03.1995 / Hürriyet

Dikkat

O günlerde basında da rastlandığı gibi, Gümrük Birliği'nin bir anlaşmayla tesis edildiği çok yaygın bir yanlış bilgi. Türkiye-AB Gümrük Birliği, 1963 Ankara Anlaşması'yla kurulan ve "ortaklık ilişkisiyle ilgili her türlü kararı almaya yetkili organ" olan Ortaklık Konseyi'nin I/95 sayılı "Gümrük Birliği Kararı"yla tesis edildi.

AB tarihinde tam üyelik gerçekleşmeden Gümrük Birliği'ne giren tek ülke olan Türkiye'nin bu uygulamayı kabul etmesinde görünen birkaç neden vardı. Birincisi, AB'ye ilişkilerin temel belgesi olan 1963 Ankara Anlaşması'yla başlayan "ortaklık üyelik" ilişkisinin resmi nihai hedefi Gümrük Birliği'ydi. İkincisi, 1987'de yapılan "tam üyelik" başvurusu yönünde ilerleme kaydetmek yani AB'yle bağları güçlendirerek devam ettirmek istenmişti. Daha da önemlisi, bu adımın tam üyeliğin

14.12.1995 / Sabah

Yola Tanzimat'la çıktık**Artık Avrupalıyız**

Gümrük Birliği ile kaderimiz de, hayatımız da değişiyor. Yıllardan itibaren tıpkı Avrupalılar gibi daha kaliteli mal daha ucuzla alacağız.

14.12.1995 / Sabah

06.03.1995 / Hürriyet

100 yıllık rüya

Türkiye, 19.uncu Yüzyıldan itibaren başlatıldığı Batılılaşma hareketinde bugün tarihi bir adım atıyor ve gümrük duvarlarını yıkarak Avrupa ile gümrük birliği uygulamasına başlıyor.

İmza yetmiyor, sıra insan haklarında

06.03.1995 / Yeni Yüzyıl

gerçekleşmesini hızlandıracağı umuluyordu. Böylece ciddi ekonomik avantajları olacağı düşünülen Gümrük Birliği'ne tam üye olmadan geçilmesinin neden olacağı kimi olumsuzluklar da kısa sürede gündemden düşecekti. Üstelik bu süreçte içeride yaşanan ekonomik ve siyasi sorunlar da önemli ölçüde çözülecekti. İçerideki kimi tereddütleri gidermedeyse Avrupa'yla ilişkilerin uzun yıllardır ana siyasi ve toplumsal motoru ve sembolü olan "Batılılaşma/Avrupalılaşma" kavramına başvuruldu. Bu, muasır medeniyeti yakalama, kalkınma, ilerleme, çağdaşlaşma ve daha ileri demokrasi için önemli bir adımdı. Tıpkı 1963 Ankara Anlaşması'na kimi tereddütlerini geri plana atarak onay veren İsmet

İnönü'nün "nesillere bırakılacak miras" sözünde olduğu gibi, Gümrük Birliği'ne geçiş de benzer nedenlerle Türkiye'nin farklı siyasi ve toplumsal kesimlerinden destek görmekteydi.

1990'larda bir yandan derinleşme yani kendi içinde

siyasi bütünleşme, diğer yandansa genişleme yani Doğu Avrupa'ya doğru genişleme hedefine yoğunlaşan AB tarafıysa, Türkiye'yle ilişkilerin sürmesinden yanaydı. Öte yandan, Avrupa Parlamentosu'nun Gümrük Birliği'ne geçişe olumlu görüşünü verirken kabul ettiği başka bir karar, tam üyelik sürecinin epey tartışmalı

'Türkiye hep Avrupa'daydı'

13.12.1995 / Sabah

Türkiye artık 1.Lig'de

14.12.1995 / Hürriyet

14.12.1995 / Yeni Yüzyıl

Resmen, Avrupalı'yız

gececeğini de gösteriyordu. Zira karara göre üyeliğin gündeme gelebilmesi için insan hakları konusunda bazı temel adımların atılması gerekiyordu. Bahsedilen konular arasındaysa Kürt vatandaşların kültürel hakları, demokrasinin işlemesi konusunda kimi sorunlar, işkence iddiaları ve Kıbrıs sorunu gibi konular ön plandaydı. Zaten özellikle 2000'li yılların ilk yarısında yapılacak düzenlemelerle bu itirazların büyük ölçüde giderilmesiyle de Türkiye'yle üyelik müzakereleri başlatılacaktı.

Kopenhag (Siyasi ve Ekonomik) Kriterleri

- **Siyasi Kriterler:** Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunmasını garanti eden istikrarlı kurumlara sahip olma.
- **Ekonomik Kriterler:** İşleyen ve rekabet edebilir serbest piyasa ekonomisine sahip olma.
- **Topluluk Müktesebatına Uyum Kriterleri:** Siyasi, ekonomik ve parasal birlik alanlarındaki üyelik yükümlülüklerini üstlenmek ve AB mevzuatını hayata geçirebilmek için gerekli idari ve yargısal yapılara sahip olma.

Bu sürece damgasını vuran, AB'nin yeni üye alımı için 1993'te benimsediği Kopenhag Kriterleri oldu. Olası adaylar olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte Türkiye'nin de bu siyasi ve ekonomik kriterleri karşılaması talep ediliyordu. Öte yandan, Türkiye'nin tam üyeliğinin tartışılmasının yanlış ya da erken olduğunu düşünenler de vardı. Üstelik ekonomik ya da siyasi gerekçeler kadar "kültürel farklılık" vurgusunda bulunanlar da seslerini yükseltmekteydi. İtirazları güçlendiren gelişmeysen aslında yine Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşandı. 1996'nın son günlerinde başlayan ve 1997'nin ilk yarısına damgasını vuran Kardak Krizi, Türkiye'nin aday ilan edilme beklentisini biraz daha zayıflamış oldu. Zira kriz, Türkiye'nin "bir AB üyesi"yle yaşadığı bir sınır sorunu olarak görülüyordu.

Bu ortamda 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması, hem AB'nin kurumsal yapısını gözden geçiriyor hem de genişleme sürecini ele alıyordu. Aynı yıl Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan "Gündem 2000" raporuysa Türkiye'yi olası yeni üyeler arasında saymadı. Nitekim 12-13 Aralık 1997'de yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde açıklanan "aday ülkeler" arasında Türkiye yer almadı. Bu Türkiye'nin "tam üyelik" başvurusunun reddedilmese de hâlâ kabul edilmediği anlamına geliyordu.

18.12.1997 / Yeni Yüzyıl

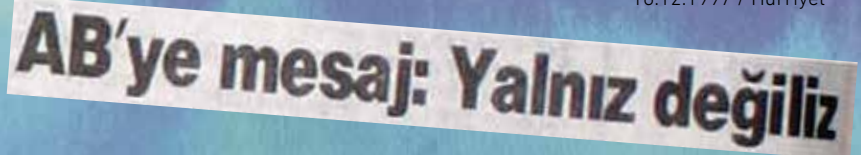
16.12.1997 / Hürriyet

13.12.1997 / Yeni Yüzyıl

16.12.1997 / Hürriyet

16.12.1997 / Hürriyet

Lüksemburg Zirvesi'nde aday ülkeler arasında sayılmayan Türkiye'nin "adaylığa ehil olduğu" açıklandı. Aday ilan edilmesi içinse dört temel konu zikredildi: Siyasi ve ekonomik reformlar yapılması, özellikle insan haklarının korunması konusunda ilerleme kaydedilmesi, Yunanistan'la sorunlarını diplomatik ya da yargısal yollarla çözülmesi ve Kıbrıs sorunun çözümüne destek verilmesi.

Öte yandan Türkiye'nin verdiği sert tepki, ilişkileri tümüyle koparmak istemeyen AB tarafında kısa sürede etki doğurdu. Bunda Lüksemburg Zirvesi'nden iki gün sonra Rusya'yla Mavi Akım Boru Hattı Anlaşması'nın imzalanmasının da etkisi oldu.

Türkiye, 1997 Lüksemburg Zirvesi'nden istediği sonucu alamamıştı. Geniş toplumsal kesimlerden yükselen tepkiler bir yana, ilişkilerin kopma noktasına geldiği yönünde üst düzey resmi açıklamalar da yapıldı. Dahası, bir süredir devam eden görüşmeler bu dönemde ilerletilerek Rusya Federasyonu'yla da tarihi bir anlaşma imzalandı. "Mavi Akım Boru Hattı" anlaşması, Rus petrolünün Avrupa ve dünya enerji piyasalarına ulaşmasında iki ülkenin işbirliği yapması anlamına geliyordu. Aslında Türkiye, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kendisini ekonomik olarak toparlamaya çalışan Rusya'yla bir süredir olumlu ticari ve siyasi ilişkiler geliştirmekteydi. Öte yandan, Lüksemburg Zirvesi'nden sadece iki gün sonra 15 Aralık 1997'de imzalanan bu anlaşma, Türkiye'nin AB'ye verdiği bir "yalnız ya da alternatifsiz değilim" mesajıydı aynı zamanda.

D-8 (Gelişmekte Olan / Developing 8)

Yine aynı dönemde gelişmekte olan İslam ülkeleriyle kurulan D-8 örgütü de bir yandan dış politikada farklı alternatifler arayışı anlamına gelirken, diğer yandan da toplumsal ve kültürel anlamda "Batılılaşma"nın sembollerinden olan laiklik tartışmalarını ön plana çıkardı.

Aslında Soğuk Savaş sonrasının değişen dünya politikasına uygun şekilde dış politikada alternatif arayışları 1998'de Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından başlatılacak ve 2000'lerde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleri döneminde artacak "Afrika Açılımı"yla da kendini gösterecekti.

Ancak D-8 hamlesi iç politikada devam etmekte olan laiklik tartışmasını iyice derinleştirdi. Öyle ki, literatüre "post-modern darbe" olarak geçecek şekilde 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulu'nda alınan kararlar sonrasında DYP-Refah Partisi koalisyon hükümeti düştü. Demokratik sistemin işleyişine yapılan bu müdahale, özellikle Refah Partisi'ne destek veren toplumsal kesimlerin bir anlamda demokratik siyasi sisteme olan desteğini de artırdı. Nitekim daha sonra AK Parti'nin kurulup iktidara gelmesiyle Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısının değiştirilmesi dâhil önemli siyasi ve hukuksal değişiklikler geniş bir toplumsal destekle yapıldı. Devamında da AB'yle katılım müzakereleri başlatıldı.

17.12.1997 / Sabah

"Türkiye'ye haksızlık yapıldı"

17.12.1997 / Sabah

'Türkiye bizi yanlış anladı'

10.12.1999 / Sabah

Türkiye'ye RET tarihi hata olur**AB için iyimser hava**

09.12.1999 / Radikal

Avrupa: Küsmeyin

16.12.1997 / Yeni Yüzyıl

İkili ilişkilerde epey zamandır olduğu gibi, bu kez Türkiye'nin ilişkileri sorgulaması AB tarafını tekrar yapıcı tutum almaya itti. Çok geçmeden AB tarafından Türkiye'nin fevri davranmaması yönünde açıklamalar gelmeye başladı. Bunda Türkiye'nin Rusya'yla yakınlaşması kadar Gümrük Birliği tesis edilmiş bir ülkenin ve pazarın AB'den uzaklaşmasının istenmemesi de önemli etkenlerdi. Öyle ki AB, üye olmadan Gümrük Birliği tesis ettiği ilk ve tek ülke olan Türkiye konusunda rutin uygulamasının dışına bir kez daha çıktı. Avrupa Komisyonu'nun her bir "aday ülke" için yıllık olarak hazırladığı "İlerleme Raporu", Türkiye için 4 Kasım 1998'de yani henüz resmen aday ülke olarak ilan edilmeden önce yayınlandı. "Türkiye'yi her alanda Avrupa Birliği'ne yaklaştırarak katılım için hazırlama" amaçlı raporun hukuksal dayanağıysa Ankara Anlaşması'nın 28. maddesiydi. Bu ilk raporda temel ekonomik ve siyasal tespitlerle öneriler yer aldı. Buna göre, serbest piyasa ekonomisinin temel özelliklerine sahip olan Türkiye'nin adaylık için makroekonomik istikrar programı uygulaması ve bölgeler arası gelişmişlik farkını ortadan kaldırması gerekiyordu. Siyasi

alanda temel hak ve özgürlüklerin daha fazla korunması, ordunun sivil yöneti- me tâbi kılınması ve demokrasinin güçlendirmesi görüşleri ön plandaydı. Ayrıca komşularıyla (özellikle Yunanistan) sorunların barışçıl çözümü beklentisi de vur- gulanıyordu.

İlerleme Raporu Nedir?

Avrupa Komisyonu, aday ülkelerin AB müktesebatına uyum konusunda kay- dettiği ilerlemeleri veya bu alanda gözlemlediği eksiklikleri her yıl ekim-kasım aylarında yayınladığı yıllık raporlarla değerlendirir. "İlerleme Raporları" ola- rak adlandırılan bu metinler hazırlanırken aday ülke nezdindeki AB temsil- cilüğünün, sivil toplum kuruluşlarının ve adayın kamu kurumlarının görüş ve önerilerinden de yararlanır.

1998'den itibaren 2016'ya kadar yayınlanan Türkiye İlerleme Raporları'nın metinlerine AB Bakanlığı'nın www.ab.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

Öte yandan, AB'nin Türkiye'ye yaklaşmasında uluslararası siyasette yaşanan kimi gelişmeler de etkiliydi. Özellikle Kosova sorununa ancak NATO eliyle çözüm bul- nabileceği görüşü güçlendikçe, Türkiye de bölgede hem askeri hem de siyasi-kül- türel anlamda önemli bir rol üstlenmeye başladı. Öyle ki, NATO içindeki liderliği açık olan ABD de AB'den Türkiye'yle yakınlaşmasını açıkça istemeye başladı. Her ne kadar bu durum AB içinde kimi tepkiler çekse de, benzer bir yaklaşım Avru- pa'da da ön plana çıktı. Üstelik bu dönemde bazı AB ülkelerinde yapılan seçimler de aslında Türkiye lehine bir sonuç çıkardı. Türkiye'ye kültürel nedenlerle itiraz eden muhafazakâr partiler seçimleri kaybederek yerini çokkültürlülüğe vurgu yapan sosyal demokrat partilere bırakmıştı. Ayrıca 1999'da önce Türkiye sonra da Yunanistan'da yaşanan depremler sonrasında bu iki ülke ilişkileri de "deprem diplomasisi" ile yumuşadı.

“Deprem Diplomasisi”

1999'da önce 17 Ağustos'ta Türkiye'de hemen ardından 7 Eylül'de de Yunanistan'da büyük ve yıkıcı depremler yaşandı. Depremlerden sonra kendiliğinden oluşan insani ve toplumsal empati ve dayanışma duygusuyla yapılan karşılıklı yardımlar, ilişkileri en son 1997 Kardak Krizi nedeniyle gerilen iki ülkeyi birbirine yakınlaştırdı. Öyle ki, bu dönemde dışişleri bakanları İsmail Cem ile Yorgo Papandreu tarafından başlatılan süreç de “deprem diplomasisi” olarak anıldı. Bu sürecin AB'nin 1997'deki tutumunu değiştirerek 1999'da Türkiye'yi “aday ülke” ilan etmesini sağlayan etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Aslında özellikle Kardak Krizi sonrasında bu iki NATO üyesinin bir şekilde yakınlaşması gerektiği görüşü ABD ve AB kadar bu ülkelerde de taraftar buluyordu. Türkiye, tıpkı Turgut Özal'ın 1987 sonrası yaptığı gibi Yunanistan'ın AB içindeki muhalefetini kırmak için ikili sorunları çözmek istiyordu. Yunanistan ise komşusuyla gerilimleri azaltarak askeri harcamaları azaltmayı ve böylece ortak para birimi kullanmaya başlayacak AB ekonomik sistemine daha iyi entegre olmayı hedefliyordu. Depremler sonrasında yaşananlarsa bir anlamda bu siyasi adımların atılmasını kolaylaştırdı.

12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi

Türkiye'nin 1997 Lüksemburg Zirvesi kararlarına verdiği tepkiyle bu bölgesel ve uluslararası gelişmeler birleşince 1999'da yeni bir aşamaya geçildi. 13 Ekim 1999'da açıklanan İlerleme Raporu'nda yapılan tavsiyeye uygun olarak 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye "aday ülke" ilan edildi. Aslında özellikle Kopenhag Siyasi Kriterleri açısından daha fazla adım atılması hala isteniyordu. Ancak bunların artık adaylık sürecinde ele alınması anlayışı benimsenmişti.

11.12.1999 / Sabah

HOS BULDUK

Müthiş trafik, kıran kırana pazarlıklar ve beklenen sonuç:
Avrupa'dayız

11.12.1999 / Radikal

03

“Aday Ülke”
Türkiye

Adaylığın Resmen İlanı

Müzakereler Başlıyor

Katılım Müzakereleri Süreci

Kıbrıs Sorunu

Tam Üyelik Hedefi

Adaylığın Resmen İlanı

Türkiye'nin 1999 Helsinki Zirvesi'nde resmen "aday ülke" ilan edilmesi, Kopenhag Siyasi ve Ekonomik Kriterleri'nin karşılanması durumunda katılım (tam üyelik) müzakerelerine başlanabileceği anlamına geliyordu. Yani işleyen serbest piyasa ekonomisi AB standartlarına ulaştırılacak, ordunun siyasetteki etkisi azaltılarak demokrasi güçlendirilecek, temel hak ve özgürlüklerin daha etkin korunması sağlanacak ve AB müktesebatının üstlenilmesi konusunda gerekli adımlar atılacaktı. Süreçte tarafların karşılıklı olarak hazırlayıp yayınlayacakları iki temel belgeyle yürütülecekti. AB tarafı her bir aday ülke için olduğu gibi Türkiye için de bir Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırladı. Türkiye ise buna Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen Ulusal Program ile karşılık verdi. Böylece adaylık sürecinde yapılacakların genel çerçevesi çizilmiş oldu.

Aslında bu dönemde Türkiye'de önemli iç gelişmeler olmaktadır. Özellikle 19 Şubat 2001'de yaşanan ekonomik krizin aşılması için Devlet Bakanı Kemal Derviş tarafından hazırlanan ekonomik paketler uygulanmaya başladı. Ayrıca bu dönemde TBMM'de çıkarılan uyum paketleriyle anayasa ve kimi yasalarda da ciddi değişiklikler yapıldı. Atılan tüm bu ekonomik ve siyasi adımların AB'yle katılım müzakerelerine başlamak için de gerekli olduğu düşüncesi ön plandaydı.

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) Nedir?

Adaylığı resmen kabul edilen her ülke için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan bu belge, Bakanlar Konseyi tarafından onaylandıktan sonra AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanır. Dolayısıyla AB müktesebatının parçası olan bu belge, bir anlamda üyeliğe giden sürecin yol haritasıdır. Belgede üyelik için alınması gereken kısa ve orta vadeli önlemler, siyasi ve ekonomik kriterler, AB müktesebatına uyum konusunda AB'nin mali yardımları ele alınır. Müzakere sürecinde adayın yerine getirdiği konuların çıkarılması ve diğerlerinin yeniden

takvime bağlanması amacıyla KOB dönem dönem yenilenebilir. Türkiye için KOB ilk olarak 8 Mart 2001'de çıkarılmış ve daha sonra 2003, 2006 ve 2008'de üç kez güncellenmiştir. Bu belgelere AB Bakanlığı'nın www.ab.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

Ulusal Program Nedir?

Aday ülkelerin AB tarafından kendileri için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne karşılık olarak yayınladığı belgeler Ulusal Program (UP) adıyla anılır. Belgede, AB müktesebatının iç hukuka aktarılmasında başta olmak üzere katılım müzakerelerinde gündeme gelen adımların hangi kurumlar tarafından nasıl bir program ve takvim çerçevesinde atılacağı ayrıntılı olarak sıralanır. Dolayısıyla aday ülke, KOB'da kendisinden talep edilen düzenleme ve değişiklikleri nasıl ve ne zaman yapacağını kendi görüş ve önceliklerini de ekleyerek belirtmiş olur. Müzakerelerde esas olan AB müktesebatının aday ülke tarafından tümüyle üstlenilmesi olduğu için, UP'nin de KOB'la uyumlu olması gerekir. Bakanlar Kurulu, 2001'de yayınlanıp 2003, 2006 ve 2008'de güncellenen KOB'a 2001, 2003 ve 2008'de kabul ettiği Ulusal Programlar ile yanıt vermiştir. Bu belgelere AB Bakanlığı'nın www.ab.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

AB tarafıysa resmen aday ilan ettiği Türkiye'yle katılım müzakerelerine başlamakta fazla aceleci davranmıyordu. Zira 2000 Nice Antlaşması'yla kurumsal yeniden yapılanmaya gidilmişti ve 2004 genişlemesine yönelik hazırlıklar ön plandaydı. Ayrıca 1 Ocak 2002'de resmen tedavüle girecek Euro'yla sağlanacak parasal birliğe yönelik süreç de işliyordu. Daha da önemlisi, siyasal bütünleşmeye yönelik somut adımlar atmaya başlayan AB için bir anayasa taslağı hazırlama fikri gündemdedi. Kısacası AB, iç tartışmalar ve gelişmelere yoğunlaşmıştı.

---

11 Eylül saldırılarının dünya siyasetinde neden olduğu "Medeniyetler Çatışması" tartışmaları, Avrupa siyasetinde Türkiye aleyhtarı görüşlere neden olduğu gibi ilişkilerinin "medeniyetlerin buluşması" adına daha da derinleştirilmesi gerektiğini savunanlar da çoğaldı.

Bu dönemde uluslararası siyasette de takip eden yıllara damga vuracak çok önemli bir gelişme yaşandı. ABD'de yaşanan 11 Eylül 2001 saldırıları, Soğuk Savaş sonrasının belirsizlikleri içindeki tüm dünyayı etkiledi. Radikal akımların İslam adına yaptıkları saldırılara karşı mücadelede Türkiye gibi çoğunluğu Müslüman olan demokratik ülkelerle birlikte hareket edilmesi gerektiği anlayışı hâkim olmaya başladı. Bu yaklaşımın Avrupa'ya yansımaysa, aslında iki boyutlu oldu. Yabancı düşmanı ve İslamofobik aşırı sağ akımlar, Türkiye'yle ilişkilerin koparılması gerektiğini dahi dillendirdi. Çokkültürlü bir Avrupa fikrini savunan siyasi ve toplumsal kesimlerse her türlü ayrımcılıkla mücadele açısından Türkiye'yle yakınlaşmanın önemli olduğu görüşündeydi. Çoğu Avrupa devleti, Türkiye'nin 11 Eylül sonrasında yürütülecek mücadelede oynayacağı askeri, siyasi ve kültürel role önem veriyordu. Kısacası, o zamana kadar Türkiye'nin üyeliğine karşı olanların ön plana çıkardığı "kültürel farklılık" argümanı bu kez Türkiye lehine de dillendirilmekteydi. Nitekim Türkiye'yle ilişkileri daha da yakınlaştırmamanın dünya ve AB siyaseti açısından olumlu sonuçları olacağı görüşü ön plana çıktı.

19.12.1989 / Cumhuriyet

AT: Hazır değilsiniz

Avrupa'nın 'bekle' kararının gerekçeleri 1 Aşırı nüfus 2 Geri ekonomi 3 Demokrasi sorunları 4 İnsan hakları 5 Azınlık hakları 6 Kıbrıs ve Yunanistan

23.12.2004 / Milliyet

05.11.2008 / Sabah

24.12.2004 / Yeni Şafak

2000'lerde birçok iç ve dış gelişmenin etkisiyle Avrupa'da Türkiye'ye bakışın değiştiğinin en önemli göstergelerinden biri de, Türkiye'nin nüfusunun görece fazlalığının yorumlanış biçimi oldu. Öyle ki, uzunca bir süre "aşırı nüfus" Türkiye'yi üyeliğe yakınlaştırmamanın önündeki en önemli engellerden sayılırken, rüzgar Türkiye lehine dönünce "genç işgücünün Avrupa'ya soluk vereceği" görüşü ön plana çıktı.

Benzer şekilde, daha önce "kültürel ve dini farklılık" vurgusuna sıklıkla rastlanırken, 11 Eylül saldırıları sonrasında nüfusunun çoğunluğunun Müslüman olması Türkiye'nin lehine bir durum olarak görülmeye başladı.

Üstelik uluslararası siyasette “medeniyetler çatışması”nın değil “medeniyetler uyumu”nu destekleyerek radikal terörizme karşı Batı/AB ile birlikte mücadele eden Türkiye, bu dönemde Kıbrıs’ta yürütülen müzakereleri de aktif biçimde destekliyordu. Aslında çözüm için hazırlanan Annan Planı, 14 Nisan 2004’te yapılan referandumda Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilse de Kıbrıslı Rumlar hayır oyu verdiği için yürürlüğe girmedi ve adada çözüme ulaşılamadı. Ancak süreç boyunca sergilediği yapıcı tutum, en azından AB içindeki muhalefete karşı Türkiye’nin elini kuvvetlendirdi.

30.10.2004 / Hürriyet

Türkiye'nin “aday ülke” sıfatıyla 29 Ekim 2004’te yapılan “AB Anayasası” imza törenine katılması, tarihinin “29 Ekim” olması itibarıyla de Türkiye’de yankı buldu.

Türkiye’yi Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün temsil ettiği zirvede imzalanan Anayasa metni, daha sonra kurucu iki devlette (Fransa ve Hollanda) referandumlarla reddedildiği için yürürlüğe girmedi.

3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra iktidara gelen AK Parti hükümeti ülkenin de ihtiyaçları olduğu görüşüyle yeni uyum paketleriyle ekonomik değişiklikleri artırarak sürdürdü. Atılan birçok adımın günlük hayattaki olumlu etkileri hissedilmeye başladı. Avrupa'da geçerli olan standartların benimsenmesinin Türkiye'deki ekonomik ve toplumsal hayatın çitasını yükselteceği düşüncesi güçlendi. Öyle ki, artık temel tartışma konusu adaylıktan ziyade katılım müzakerelerinin hangi tarihte başlayacağı oldu. Katılım müzakerelerine başlama fikri Türkiye'de geniş bir toplumsal, siyasal ve ekonomik destek görmeye başladı. Kuşkusuz bunun ilk nedeni, ortaklık için 1959'da, tam üyelik içinse 1987'de yapılan başvurularda da olduğu gibi "muasır medeniyeti yakalama" açısından AB üyeliğine verilen genel önemdi.

Özellikle 28 Şubat sürecinde yaşanan gelişmelerle hak ihlalleri, Türkiye'de demokrasi ve insan haklarının çitasının yükseltilmesi hedefinin daha geniş bir destek görmesine neden olmuştu. Ayrıca örneğin 2001 krizinin neden olduğu ekonomik sıkıntıları aşmak ve tekrar yaşamamak için de ekonomik adımlar atılmaktaydı. Başlıca ekonomik aktörler kadar farklı toplumsal kesimlerin de desteğini alan Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti hükümeti, TBMM'de 19 Nisan 2003'te kurulan AB Uyum Komisyonu'nun hızlandırdığı çalışmalar neticesinde uyum paketleri çıkardı. Öyle ki, AB tarafında katılım müzakerelerine başlanması konusunda hala tereddüt gösterenlere yönelik olarak da Türkiye'nin gerekirse "Ankara kriterleri" diyerek ülkenin ihtiyaçları olan adımları atmaya devam edeceği ilan edildi.

21.12.2004 / Yeni Şafak

15.12.2002 / Yeni Şafak

Uyum Paketleri

1999'da "aday ülke" ilan edilen Türkiye'de katılım müzakerelerine giden süreçte Kopenhag Siyasi ve Ekonomik Kriterleri kapsamında önemli hukuksal adımlar atıldı. Bu çerçevede 2002-2004 arasında sekiz uyum paketi, 2001 ve 2004'teyse iki anayasa paketi TBMM'de kabul edildi. Böylece demokrasi, hukukun üstünlüğü, fikir ve ifade özgürlüğüyle insan haklarının korunması açısından mevcut hukuk sistemi güçlendirilerek güvence altına alındı.

Bu kapsamda:

- Çocuklarla kadınları ayrımcılığa ve şiddete karşı koruyacak yasal değişiklikler yapıldı.
- Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısı ve işleyişi değiştirilerek demokratik sistem güçlendirildi.
- Siyasi partilerin kapatılması zorlaştırıldı.
- İdam cezası tümüyle kaldırıldı.
- Tutukluluk ve gözaltı süreleri azaltıldı, ceza ve tutuklevleri koşulları iyileştirildi.
- Resmi dil dışındaki dillerde yayın yapmanın ve bu dilleri öğrenmenin önü açıldı.
- Dernek kurma kolaylaştırılarak örgütlenme özgürlüğünün kapsamı genişletildi.
- Azınlıklara ait vakıfların mülklerini kullanmalarının önündeki engeller kaldırıldı.

05.10.2004 / Yeni Şafak

Erdoğan: Ev ödevimizi yaptık, şimdi sıra AB'de

Avrupalı yaşam geliyor
AB ULUSAL PROGRAMIYLA EVİN İÇİ DE DEĞİŞECEK

28.06.2003 / Sabah

Yolumuz açıldı

24.09.2004 / Hürriyet

Avrupa bile sapka çıkardı
AB Komisyonu, Meclis'te AB yolunda aldığı tarihi adımla birlikte katılım ve Kopenhag şartları raporla birlikte alınacağı açıklandı.

04.08.2002 / Yeni Şafak

03.08.2002 / Hürriyet

BU MECLİS TARİH YAZDI
AVRUPA SIRA SENDE
AB'ye ilgili kararlar, Ulusal Meclis'ten önce geçti. Yasaların da idari bakımla AB'ye uygun hale getirildi. Bu kararlar, katılım sürecini hızlandırdı.

Medeniyetler Sınavı

10.12.2002 / Hürriyet

Müzakereler Başlıyor

Bu süreçte Kopenhag Siyasi ve Ekonomik Kriterleri doğrultusunda yapılmakta olan değişikliklerin Türkiye'yle katılım müzakerelerine başlamak için yeterli zemini oluşturduğu görüşü de güçlendi. Nitekim 2003'te AB tarafı KOB'u, Türkiye'ye Ulusal Program'ı gözden geçirerek yeniden yayınladı. 2004 itibariyle Türkiye'ye yapılacak tüm mali yardımların artırılarak "katılım öncesi harcamalar" kapsamına alınması, sürecin müzakerelere başlama yönünde ilerlediğini gösteriyordu.

Bu gelişmeler neticesinde 6 Ekim 2004'te yayınlanan İlerleme Raporu'nda "Türkiye'nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığını" vurgulayan Avrupa Komisyonu, Türkiye'yle katılım müzakerelerine başlanmasını tavsiye etti. Türkiye konusunda en fazla eleştirel sesin yükseldiği Avrupa Parlamentosu da 15 Aralık'ta aynı yönde görüş bildirdi. Nihayet 17 Aralık 2004'te Brüksel'de yapılan AB Konseyi Zirvesi'nde de Türkiye'yle katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005'te başlaması kararı alındı.

Türkiye, müzakerelerin fiilen başlamasından önce gerekli kurumsal adımları da attı. 3 Haziran 2005'te Devlet Bakanı Ali Babacan, AB'yle yapılacak katılım müzakerelerinde "Başmüzakereci" olarak görevlendirildi. 3 Ekim 2005'te yayınlanan "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi"yle de katılım müzakerelerinin ilke, esas ve usulleriyle müzakere fasılları belirlendi.

Avrupa Birliği Bakanlığı'nın Kuruluşu

1999'da "aday ülke" ilan edilen Türkiye, AB'yle ilişkilerde atılacak adımların belirlenmesi, hayata geçirilmesi ve koordine edilmesiyle katılım müzakerelerinin yürütülmesi konusunda gerekli kurumsal adımları da atmaya başladı. Bu çerçevede 2000'de Başbakanlığa bağlı olarak "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS)" kuruldu. Katılım müzakerelerinin başlamasından hemen önce 3 Haziran 2005'te ABGS'nin de bağlı olduğu Devlet Bakanı "Başmüzakereci" olarak görevlendirildi. ABGS, 2011'de yerini 61. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'yle kurulan "Avrupa Birliği Bakanlığı"na bıraktı.

Müzakere Çerçeve Belgesi Nedir?

Avrupa Komisyonu tarafından her bir aday için katılım müzakerelerine başlamadan önce hazırlanan ve Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen belge, katılım sürecinin en temel metni niteliğinde. Müzakerelerin resmen başlamasından önce aday ülkeyle birlikte görüşülüp resmileştirilen bu belgede, müzakerelere ilişkin ilke, kural, esas ve usullerle müzakere fasılları yer alır.

3 Ekim 2005'te kabul edilen Türkiye-AB Müzakere Çerçeve Belgesi'nde müzakerelerin üç temel unsur üzerinde yapılacağı teyit edildi.

1. Kopenhag siyasi kriterlerinin istisnasız olarak uygulanması, siyasi reformların derinleştirilmesi ve içselleştirilmesi.
2. AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanması.
3. Sivil toplumla diyalogun güçlendirilmesi ve bu çerçevede hem AB ülkelerinin kamuoylarına, hem de Türkiye kamuoyuna yönelik olarak bir iletişim stratejisinin yürütülmesi.

Öte yandan, yine aynı belgede müzakere süreci ve sonrasına dair kimi önemli konulara yer verildi. Bunlar arasında müzakerelerin açık uçlu olacağı, AB'nin yeni bir üyeyi hazmetme kapasitesinin dikkate alınacağı, müzakerelerin kimi koşullarda askıya alınabileceği ve üye olması durumunda bazı konularda Türkiye için uzun sürebilecek geçiş dönemleriyle istisnai hükümlerin (deregasyonların) getirilebileceği ön plana çıkıyordu.

Belgede yer alan bu konular ise, her şey yolunda gitse dahi tam üyeliğin ya hiç gerçekleşmeyebileceği ya da farklı içerikte olabileceği kuşkusuna neden oldu. Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun akıbeti konusunda kimi soru işaretlerini gündeme getiren bu durumun etkilerini günümüzde de görmek mümkün.

Türkiye-AB Katılım Müzakereleri Fasılları

3 Ekim 2005'te kabul edilen "Müzakere Çerçeve Belgesi"ne göre Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri 35 fasıl üzerinden gerçekleştiriliyor. Bunlardan son ikisi olan "Kurumlar" ve "Diğer Konular" fasılları en son aşamada ele alınacak.

1. Malların Serbest Dolaşımı
2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı
5. Kamu Alımları
6. Şirketler Hukuku
7. Fikri Mülkiyet Hukuku
8. Rekabet Politikası
9. Mali Hizmetler
10. Bilgi Toplumu ve Medya
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
13. Balıkçılık
14. Taşımacılık Politikası
15. Enerji
16. Vergilendirme
17. Ekonomik ve Parasal Politika
18. İstatistik
19. Sosyal Politika ve İstihdam
20. İşletme ve Sanayi Politikası
21. Trans-Avrupa Ağları
22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
23. Yargı ve Temel Haklar
24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
25. Bilim ve Araştırma
26. Eğitim ve Kültür
27. Çevre
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması
29. Gümrük Birliği
30. Dış İlişkiler
31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası
32. Mali Kontrol
33. Mali ve Bütçesel Hükümler
34. Kurumlar
35. Diğer Konular

Sivil Toplum Diyalogu

Türkiye ile AB üyesi ülkelerin kamuoyları arasındaki diyalogu güçlendirmek için öngörülen programlar genel olarak bu adla anılmakta. Türkiye-AB Müzakere Çerçeve Belgesi'nde "Sivil Toplum Diyalogu" nun müzakerelere konu üç temel alan arasında sayılması, aslında toplumlar arası ilişkilerin gelişmesine verilen önemi de göstermekte. İşbirliğine dayalı ortak çalışmalarla birbirlerini daha yakından tanıyacak tarafların hem çeşitli tarihsel, toplumsal ve kültürel önyargıları aşacağı hem de ortak değerleri fark ederek derinleştireceği düşünülmekte. Nitekim ortak bir konu etrafında bir araya gelerek birbirini tanıma, bilgi alışverişi yoluyla kalıcı diyalog kurma platformu olan çalışmalar, AB'nin katılım öncesi mali yardım aracı (IPA) kapsamında Türkiye ile AB tarafından ortaklaşa finanse edilmekte. Teknik uygulaması Avrupa Birliği Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan Program'ın ihale makamıysa Merkezi Finans ve İhale Birimi. Programla ilgili ayrıntılı bilgiye ve ilgili duyurulara AB Bakanlığı'nın www.ab.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

Katılım Müzakereleri Süreci

3 Ekim 2005'te Lüksemburg'da alınan kararla toplam 35 fasıl temelinde başlatılan katılım müzakereleri çerçevesinde "Bilim ve Araştırma" faslındaki ilk "Tanıtıcı Tarama" toplantısı 20 Ekim 2005'te Brüksel'de yapıldı. Tüm fasıllardaki tarama toplantılarıysa 13 Ekim 2006'da tamamlandı.

Aday ülke olan Türkiye'nin AB Konseyi tarafından belirlenen açılış kriterlerini yerine getirme durumuna göre açılan fasıllar, yine her fasıl için Konsey tarafından belirlenen kapanış kriterlerine uyum durumuna göre geçici olarak kapatılıyor. Bu süreçte bütün kararlar AB üyelerinin oybirliğiyle alınmakta. Türkiye'nin üyeliğinin gerçekleşebilmesi için tüm fasıllarda bu sürecin tamamlanması ve yetkili AB kurumlarıyla üyelerin bu yönde karar alması gerekiyor. Aralık 2016 itibariyle 16 fasıl müzakerelere açılmış, bir tanesi de geçici olarak kapatılmış durumda.

3 Ekim 2005'te alınan karar ilişkilerde tekrar yeni bir dönem açtı aslında. Ancak devam eden kimi tartışmalara yenilerini de ekledi. Devam eden tartışmalar arasında dış politikada Kıbrıs sorunu ön plandaki yerini korudu. Katılım müzakerelerinin olağan hedefi olan ya da olması gereken Türkiye'nin tam üyeliğiyle ilgili tartışılarsa, siyasi ve ekonomik alanda yapılacak değişiklikleri de kapsayacak hale geldi.

Kıbrıs Sorunu

GKRY'nin adada bir çözüme ulaşamadan ve adadaki iki toplumun da haklarını garanti altına alan Annan Planı'na evet oyu veren Kıbrıslı Türkler dışarıda bırakılarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla 2004'te AB'ye üye olması, günümüzde de etkileri süren önemli bir konu. Zira uluslararası hukuka uygun olup olmadığı tartışmaları bir yana, üyeliğin katılım müzakereleri sürecinde Türkiye'nin AB'yle ilişkilerini doğrudan etkileyeceği açık. En başta, GKRY'nin AB içinde Yunanistan'la birlikte hareket ederek Türkiye konusunda atılacak adımları engellemesi mümkün. Daha da önemlisi, Türkiye'yle AET/AB arasındaki mevcut ilişkiler de bu üyelikten doğrudan etkilendi. Şöyle ki, müzakerelere başlamak için Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni "gerekli ölçüde karşıladığı" ilan edilen Türkiye'nin kural gereği 1963 Ankara Anlaşması'nı tüm yeni üyeleri kapsayacak şekilde genişletmesi de gerekiyordu. Bu ise, AB'ye 1 Mayıs 2004'te katılan tüm yeni üyeleri de içerecek bir Ek Protokol'ün imzalanması anlamına geliyordu. Oysa Türkiye, "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni ve GKRY'nin bu adla tüm adayı temsilen AB üyesi olmasını tanııyordu.

Son şart da tamam

Türkiye, Kıbrıs Rum Kesimi'ni Gümrük Birliği kapsamına alacak Ek Protokolü dün gece imzalarken, yayımladığı deklarasyonla bunun 'Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanıma anlamına gelmediğini vurguladı

30.07.2005 / Milliyet

İMZA TAMAM TANIMA YOK

Türkiye, müzakereler öncesi kritik eşik olarak kabul edilen ek protokolü imzaladı ve yayımladığı deklarasyonla Kıbrıs Rum Kesimi'ni tanımadığını duyurdu.

TBMM ONAYLAYACAK
İZMİR (Milliyet) - Türkiye, Gümrük Birliği ile ilgili Ek Protokolü imzaladı ve yayımladığı deklarasyonla Kıbrıs Rum Kesimi'ni tanımadığını duyurdu.

GARANTÖRLÜĞE ATIF
TÜRKİYE, Rum kesimini tanımadığını belirterek, katılım müzakerelerine ek olarak, deklarasyonunu da yayımladı. Türkiye'nin Kıbrıs Rum Kesimi ile ilgili Deklarasyonu İstanbul merkezli, 1983 Gazetesi, İstanbul ve Kuzey Kıbrıs'ta yayımlanırken, tüm AB ülkelerinde de yayımlandığı belirtildi. ■ 1212

30.07.2005 / Yeni Şafak

Bulunan çözüm çerçevesinde, katılım müzakerelerine başlamanın koşulu olan adım 29 Temmuz 2005'te atıldı ve Ek Protokol imzalandı. Ancak Türkiye aynı anda bir de bildiri yayınladı ve "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni tanımadığını, Kıbrıs Rum makamlarının Kıbrıslı Türklerle Kuzey Kıbrıs'ı temsil etmediğini ve adada çözüme ulaşılan kadar KKTC'yle ilişkilerini olduğu gibi sürdüreceğini ilan etti. AB tarafıysa bu bildiriye tanımadığını ve Ek Protokol'ün tüm üyelere eşit biçimde uygulanması gerektiğini açıkladı. Böylece aslında taraflar Kıbrıs konusundaki mevcut tutumlarını değiştirmemiş oldu. Ek Protokol'ü imza koşulu yerine getirildiği için de 3 Ekim 2005'te toplam 35 fasıl üzerinden yürütülecek olan katılım müzakereleri başladı.

Kıbrıs Sorunu Nedeniyle Engellenen Fasıllar

15 Aralık 2006 Brüksel Zirvesi'nde alınan karara göre, Türkiye Ek Protokol'ü GKRY dâhil tüm yeni üyelere genişletene kadar sekiz fasıl müzakerelere açılmayacak. Kıbrıs sorunu yani bir anlamda siyasi nedenlerle engellenen sekiz fasıl şunlar:

1. Malların Serbest Dolaşımı
3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
9. Mali Hizmetler
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma
13. Balıkçılık
14. Taşımacılık Politikası
29. Gümrük Birliği
30. Dış İlişkiler

Ayrıca, GKRY de 8 Aralık 2009'da yapılan Genel İşler Konseyi toplantısında aşağıdaki altı faslı tek taraflı olarak bloke ettiğini açıkladı.

2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
15. Enerji
23. Yargı ve Temel Haklar
24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
26. Eğitim ve Kültür
31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Müzakerelerde Son Durum (Aralık 2016)

Aralık 2016 itibariyle 16 fasıl müzakereye açılmış, bir tanesiye geçici olarak kapatılmış durumda.

25. Bilim ve Araştırma (12 Haziran 2006'da müzakerelere geçici olarak kapatıldı.*)
20. İşletme ve Sanayi Politikası (29 Mart 2007)
18. İstatistik (26 Haziran 2007)
32. Mali Kontrol (26 Haziran 2007)
21. Trans-Avrupa Ağları (19 Aralık 2007)
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması (19 Aralık 2007)
6. Şirketler Hukuku (17 Haziran 2008)
7. Fikri Mülkiyet Hukuku (17 Haziran 2008)
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı (19 Aralık 2008)
10. Bilgi Toplumu ve Medya (19 Aralık 2008)
16. Vergilendirme (30 Haziran 2009)
27. Çevre (21 Aralık 2009)
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı (30 Haziran 2010)

---

*15 Aralık 2006 Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye Ek Protokol'ü GKRY dâhil tüm yeni üyelere genişletmediği sürece hiçbir fasılın geçici olarak kapatılamayacağı kararı alındı. Bu nedenle "Bilim ve Araştırma" faslından sonra müzakerelere açılan hiçbir fasıl geçici olarak kapatılmadı. Ancak müzakerelere açılan birçok fasıl teknik olarak kapatılmaya hazır durumda.

- 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu (5 Kasım 2013)
- 17. Ekonomik ve Parasal Politika (14 Aralık 2015)
- 33. Mali ve Bütçesel Hükümler (30 Haziran 2016)

Öte yandan, tarama süreci 2006'da sona eren aşağıdaki 8 fasılda müzakereler de her an açılabilir durumda:

- 2. İşçilerin Serbest Dolaşımı
- 13. Balıkçılık
- 14. Taşımacılık Politikası
- 15. Enerji
- 23. Yargı ve Temel Haklar
- 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
- 30. Dış İlişkiler
- 31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikalar

Öte yandan, yürürlükteki anayasaya göre Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar ancak TBMM'de onaylandıktan sonra yürürlüğe girebiliyor. Ek Protokol onay için TBMM'ye sunulmadığı gibi, Bakanlar Kurulu da 28 Eylül 2006'da yayınladığı bir kararla Gümrük Birliği'ni tüm yeni üyelere genişletti ama hava ve deniz limanlarını tanımadığı GKRY'ye açmayacağını ilan etti.

Bu konu, 3 Ekim 2005'te başlayan müzakerelerin ilerlemesi konusundaki en önemli resmi/hukuksal sorun olmaya günümüzde de devam etmekte. Zira 15 Aralık 2006'da Brüksel Zirvesi'nde alınan kararla Gümrük Birliği tüm yeni üyelere ayrımsız şekilde uygulanana kadar Gümrük Birliği'yle ilişkili sekiz müzakere faslının açılmayacağı açıklandı. Hatta bu karara göre hiçbir fasıl da geçici olarak kapatılmıyor.

AB'de Türkiye'nin üyeliği konusunda yeknesak bir bakış açısının olduğunu söylemek zor.

Kimileri katı bir duruş sergilerken bazı siyasal kesimler de kendi deneyimleri ışığında Türkiye'yle dayanışmaya daha fazla destek olabiliyor.

Tam Üyelik Hedefi

Müzakerelere başlama kararının içeriğiyle başka bir sorun getirdi gündeme. Şöyle ki, kararda müzakerelerin o zamana kadar tüm adaylar için olduğu gibi tam üyelik hedefiyle yapıldığı not edilse de, sonucun önceden garanti edilemeyeceği ve müzakerelerin açık uçlu olacağı ifade ediliyor. Bunun açık anlamıysa, süreçte her şey yolunda gitse ve tüm müzakere fasılları başarılı şekilde kapatılsa bile tam üyelik hemen veya istenildiği şekilde gerçekleşmeyebilir. Şöyle ki, her aday için olduğu gibi Türkiye'nin üyeliği de son aşamada oybirliğiyle alınacak bir karara konu olacak. Hatta bazı AB üyeleri yeni üye kabulünü bazı şartlar altında referanduma götürme yönünde iç hukuk düzenlemeleri de yapmış durumda. Öteden beri gelen "kültürel farklılık" görüşünün 11 Eylül saldırılarıyla artan yabancı düşmanlığı ve İslamofobi tartışmalarıyla birleşmesinin ürünü olduğu düşünülen bu tutum,

eleştirilere rağmen azımsanmayacak taraftar da buldu. Türkiye'nin üyeliğine mesafeli yaklaşanların bir diğer argümanıysa, yüksek nüfusuyla AB karar alma mekanizmalarında çoğu üyeden daha fazla etkin olma ihtimaliydi. Ayrıca ekonomik hacmi nedeniyle AB içindeki dengeleri değiştirebilecek Türkiye'nin AB kaynaklarından diğer üyelere göre daha fazla yararlanacak olmasına itiraz edenler de vardı. Nitekim müzakerelere başlama kararında AB'nin 2004'te katılan yeni üyeleri "hazmetme kapasitesi"ne de atıf yapıldı. Tartışmalara konu olan bu yaklaşıma göre, Türkiye'nin üyeliği ancak 2014'te yürürlüğe girecek ekonomik ve mali program sonrasında değerlendirilecekti.

Öte yandan, 1999'da aday ülke ilan edilmesiyle başlayan ve 2000'lerin ilk yarısında hız kazanan ekonomik ve siyasi adımlar, Türkiye'nin elini kuvvetlendirmişti. Katılım müzakerelerinin ilk yılları kimi temel tartışmalarla geçti. Türkiye'nin müzakere sürecinde atacağı adımların neler olduğu konusunda yaşanan tartışmalar, bir yandan da Türkiye'ye "farklı" yaklaşılması gerektiği görüşünü ön plana çıkardı. Hatta bir dönem özellikle Almanya Başbakanı Angela Merkel Türkiye'yle "imtiyazlı ortaklık" kurulabileceği tartışmasını başlattı. Tam üyelikten farklı ama Türkiye'yle AB arasında özel bir ilişki türü tesis edilmesi fikri, Başbakan Erdoğan tarafından kabul edilmediği için daha sonra gündemden düştü. Benzer şekilde, Kopenhag Kriterleri'nin ötesine geçtiği gerekçesiyle bazı değişiklik önerileri de kabul görmedi. Öte yandan, demokrasinin ve insan haklarının güçlendirilmesi konusunda gündeme gelen konulardan bazıları Türkiye'de de karşılık buldu. Bu çerçevede, siyasi partilerin kapatılması zorlaştırıldı, ordunun konumu demokratik sistemlerde olması gereken şekilde yeniden tanımlandı ve bazı temel hak ve özgürlükler konusunda değişiklikler yapıldı.

12.04.2008 / Yeni Şafak

AB yolunda kararlıyız

Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki reformların 2007 yılında yaşanan olumsuzluklarına rağmen tüm hızıyla sürdürdüğünü belirten Başbakan Erdoğan, 2013 yılına kadar üyelik müktesebatının tamamını hedeflediklerini belirtti. Erdoğan, AB'nin olumsuz tavırının Türkiye'de güven kaybına yol açtığını da kaydetti.

Erdoğan: AB'de yeni kriterleri kabul etmeyiz

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Önümüzdeki süreçte AB'den ayrımcılık istemiyoruz. Şuna karşılık yeni kriterlerin gündeme getirilmesini de kabul etmemiz mümkün değildir" dedi.

28.09.2006 / Milliyet

BAŞBAKAN ERDOĞAN'DAN AB'YE RAPOR ELEŞTİRİSİ: Penaltının kuralı maç oynanırken değişmez

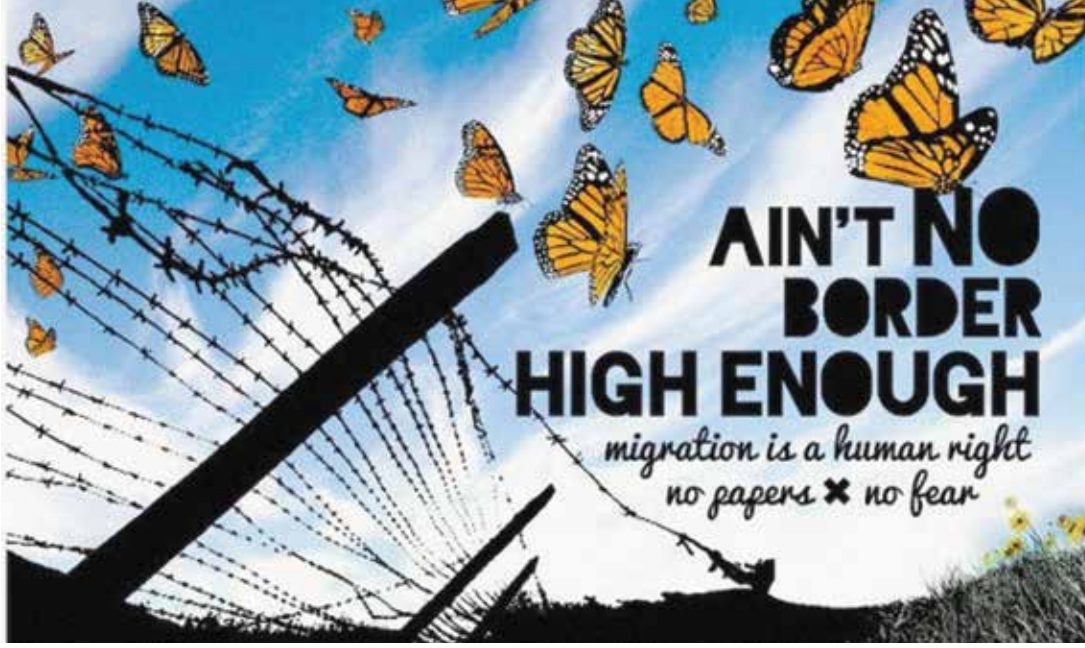
09.10.2007 / Milliyet

Ne var ki, AB tarafının Kıbrıs sorunu nedeniyle fasılların geçici olarak kapatılmaması ve hatta bazı fasılların hiç açılmaması kararı almış olması, müzakerelerin gidişatını kaçınılmaz olarak etkiledi. Buna çeşitli dış politika konularında yaşanan görüş farklılıkları da eklenince, teknik ve hukuksal sorunlar aşılrsa dahi siyasi engeller nedeniyle müzakereler ağır ilerlemeye başladı.

Avrupa'nın ve dünyanın en önemli sanat etkinliklerinden olan Cannes Film Festivali'nin 2008'de yapılan 61.sinde "En İyi Yönetmen" ödülünü "Üç Maymun" filmiyle Nuri Bilge Ceylan aldı. Ceylan'ın "ödülü, tutkuyla sevdiğim yalnız ve güzel ülkeme adıyorum" şeklindeki kısa açıklaması, gündemdeki tartışmalar nedeniyle epey yankı da buldu.

2008'de yaşanan küresel finans kriziyse, dünyada pek çok şeyi olduğu gibi Türkiye-AB ilişkilerini de etkiledi. AB bir yandan krizden etkilenen üyelerine ekonomik destek vermeye, diğer yandansa bu süreçte kurumsal olarak atacağı adımlara yoğunlaştı. Üstelik çeşitli üyelerde kriz sonrası artan toplumsal ve siyasi tepkiler, yabancı düşmanlığı, İslamofobi ve ırkçılığı da tetikledi. Öyle ki, Türkiye'yle yakın ilişkilerin bu sorunları aşmada önemli

olduğunu söyleyenlerin sesi daha az çıkmaya ya da duyulmamaya başladı. Özellikle "Arap Baharı"yla başlayan sürece Türkiye'yle bazı Avrupa ülkelerinin yaklaşımları da farklılaşınca, siyasi görüş ayrılıkları ön plana çıktı. Suriye iç savaşıysa siyasi görüş farklılıklarını da aşan yeni bir konu gündeme getirdi. Her geçen gün daha fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye'nin Avrupa'ya göç yollarının üzerinde olması nedeniyle ikili ilişkilerde kitlesel göç konusu ön plana çıktı. Türkiye, göçmenlere kapısını kapatarak ortak değerleri hiçe saydığı ve Türkiye'ye yeterince destek vermediği için AB'yi eleştirdi. AB tarafıysa kimi maddi destekler karşılığında kitlesel göçün Türkiye'de karşılanması fikrini ön plana çıkardı. Görüşmeler sonrasında da Türkiye'ye göç nedeniyle yapılacak maddi destek netleştirilerek takvime bağlandı. Ayrıca taraflar Avrupa'ya yasadışı/düzensiz göçü engellemede işbirliği yapma konusunda da anlaştı.

Öte yandan, 16 Aralık 2013'te imzalanan ve 1 Ekim 2014'te yürürlüğe giren Geri Kabul Antlaşması'nın tüm boyutlarıyla uygulanabilmesi için üç yıllık bir geçiş süreci öngörüldü. Bu dönemde iki tarafın da kimi adımlar atması gerekiyor. Aralık 2016 itibarıyla çeşitli konulardaki fikir ayrılıkları sürdüğü için, antlaşmanın tüm boyutlarıyla uygulamaya girdiği söylenemez. Bu bağlamda, Türk vatandaşlarına vize uygulamasının kaldırılması da henüz gerçekleşmiş değil.

22.10.2009 / Milliyet

AB'YE VİZE RESTİ

Türkiye'nin vize muafiyeti için gerekli koşulları yerine getirmeye hazır olduğunu söyleyen Davutoğlu, "Teknik koşullar yerine geldikten sonra vize kalkmıyorsa bunu çifte standart olarak göreceğiz" dedi

Cevre ödevi zor

Türkiye, 2008'den itibaren Avrupa Birliği Konferansı (EMU) için hazırladığı raporun muafiyetini açtığı başlıkta 2009'da 12'ye yükseldi. 12 vize muafiyeti için gerekli koşulları yerine getirmeye hazır olduğunu söyleyen Davutoğlu, "Teknik koşullar yerine geldikten sonra vize kalkmıyorsa bunu çifte standart olarak göreceğiz" dedi

43.600

AB'nin vize muafiyetini içeren sözleşme olan FRONTEX'in 2008 yılı verilerine göre Türkiye, hem karadan hem de havadan AB'ye girişini yasaklayıcı güçlerle donatıldı. 43.600 adet silahın Türkiye'ye gönderildiği bildirildi. Türkiye'nin AB'ye vize muafiyeti için gerekli koşulları yerine getirmeye hazır olduğunu söyleyen Davutoğlu, "Teknik koşullar yerine geldikten sonra vize kalkmıyorsa bunu çifte standart olarak göreceğiz" dedi

İngiltere'den destek

İngiltere'nin AB'ye vize muafiyeti için hazırladığı raporun muafiyetini açtığı başlıkta 2009'da 12'ye yükseldi. 12 vize muafiyeti için gerekli koşulları yerine getirmeye hazır olduğunu söyleyen Davutoğlu, "Teknik koşullar yerine geldikten sonra vize kalkmıyorsa bunu çifte standart olarak göreceğiz" dedi

**Avrupa
Parlamentosu'nun
24 Kasım 2016'da
aldığı müzakereleri
dondurma
kararının AB
Konseyi tarafından
kabul edilmemesi,
ilişkilerin devamına
verilen önemi
göstermekte.**

Uzun yıllardır tartışma konusu olan vize serbestisinin göç tartışmalarının gölgesinde ve onunla irtibatlandırılarak ele alınması kimi eleştirilere konu oldu. Avrupa'da artan yabancı düşmanlığı ve göçmenlerin insani sorunlarına yeterli hassasiyetin gösterilmemesi, AB'nin "Avrupa değerleri"ne uygun politikalar uygulamadığı eleştirilerini artırdı. 15 Temmuz darbe girişimine AB'den geç ve cılız gelen tepkiler de bu bağlamda eleştiri konusu oldu.

Kısacası, 2008 krizinden itibaren kendi iç sorunlarına daha fazla odaklanan AB ile bu sorunlardan doğrudan etkilenmeyen Türkiye'nin ilişkilerin ilerletilmesi konusunda fazla aceleci ya da ısrarcı olmadığı görülüyor. Bu durumu yılların verdiği yorgunluk, biriken hayal kırıklıkları, değişen ekonomik, toplumsal ve siyasal öncelikler ya da uluslararası politikada yaşanan görüş farklılıkları gibi farklı etmenlere bağlayanlar bulunmaktadır.

AB, her yıl belirlediği kentlere kendi özgün kültürel yaşamlarını diğer Avrupa kentleriyle paylaşmaları için "Avrupa Kültür Başkenti" unvanı veriyor. İstanbul'a da bu unvan 2010'da verildi ve kent kendisini ve Türkiye'yi Avrupa'da daha fazla tanıtmaya fırsatı elde etti.

Öte yandan, tarafların ilişkileri tümünden koparmak istemediği de görülüyor. Bunda askeri, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda yıllardır süren yoğun ilişkiyle etkileşimin etkili olduğu söylenebilir. AB tarafının tüm farklı görüşlere rağmen Türkiye gibi ekonomik, askeri ve siyasi bir müttefiki kaybetmek istemediği açık. Ayrıca çok kültürlü bir Avrupa için Türkiye'nin Avrupa'daki varlığını önemseyen azımsanmayacak bir kesim var. Türkiye'ye en açık şekilde geniş toplumsal ve siyasal aktörlerin paylaştığı "muasır medeniyeti yakalayıp geçme" hedefi çerçevesinde Batı/Avrupa ile ilişkileri sürdürmekten yana. Öyle ki, bu hedefin sembolik ifadesi olan "Batılılaşma"dan neyin nasıl anlaşılması gerektiği konusundaki tartışmalarda bile aslında üyelik kadar üyelik sürecinin kendisinin taşıdığı öneme genelde atıf yapılmakta. Nitekim, "Kopenhag Kriterleri"ne gerekirse 'Ankara kriterleri' adı vererek uymanın Türkiye için önemli olduğu" yönünde yapılan açıklamalara da zaman zaman rastlanmakta.

01.10.2005 / Sabah

“AB, bir amaç değil araçtır”

06.06.2002 / Yeni Şafak

Geleceğimiz AB’de
IKV koordinasyonunda 175 kuruluşun katılımıyla oluşturulan sivil toplum platformunda “Türkiye’nin yeri AB’dir” mesajı verildi.

Kısacası, ilk ortaklık başvurusundan günümüze sürecin olağandan çok uzun sürdüğü ve orta vadede bu durumda bir değişiklik olmayacağı açık olsa da, tarafların ilişkilerin devamından yana olduğu da açık. Dolayısıyla, bu ilişkinin en mesafeli dönemlerde bile birbirinin onurunu zedelemeyen, tarihi önyargıları beslemeyen, ortak değerler inşa ederek ve karşılıklı olarak öğrenileceklerle odaklanarak yürütülmesi en doğrusu olsa gerek.

Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi Tartışmaları

AB'ye tam üye olmadan Gümrük Birliği'ne giren tek ülke olan Türkiye, bu kararı biraz da tam üyeliğin kısa sürede gerçekleşeceği düşüncesiyle almıştı. Nitekim Gümrük Birliği'nin başta imalat sektörü olmak üzere Türkiye ekonomisinin rekabet, verimlilik ve kalite düzeyine olumlu etkileri olduğu genel kabul görmekte. Öte yandan, karar alma süreçlerine dâhil olmadan ilgili AB kurallarına uyma anlamına gelen Gümrük Birliği, üyelik süreci uzayınca kimi dezavantajlar da oluşturmaya başladı. Zira Türkiye, üye olmadığı için AB karar alma mekanizmalarında yer alamıyor ama AB'nin Gümrük Birliği konusundaki kararlarına uymak durumunda. Öyle ki, AB'nin özellikle üçüncü ülkelerle imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları, Türkiye'nin dış ticareti açısından kimi olumsuzluklara neden olmaktadır. Ayrıca Gümrük Birliği'nin sınırlı kapsamı da düzenleme dışı kalan sektörler açısından dezavantajlı bir durum oluşturuyor.

İşte bu nedenlerle Türkiye tarafından bir süredir gündeme getirilen Gümrük Birliği'nin güncellenmesi talebi, 22 Aralık 2016'da AB tarafında da yansımalarını buldu. AB Bakanlar Konseyi'nden güncelleme müzakereleri için yetki talep eden Avrupa Komisyonu ile Türkiye arasındaki görüşmelerin iki yıl sürmesi bekleniyor.

04

**AB Programları
ve Günlük Hayatımız**

AB Programları ve Türkiye
AB'nin Günlük Hayata Etkisi

AB Programları ve Türkiye

AB, politika alanlarında üyeler ve aday ülkeler arası işbirliğini teşvik etmek ve ortaklık duygusunun yerleşmesini desteklemek üzere çeşitli faaliyetler uygulamakta. Bu programlardan çiftçiler, öğrenciler, biliminsanları, işletmeler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve belediyeler başta olmak üzere çok çeşitli gerçek ve tüzel kişi yararlanabilmekte. Tüm AB üyelerinin katılımının zorunlu olduğu programlar aday ülkelere de büyük ölçüde açık ve bu da AB mevzuatına uyum açısından önem taşıyor. Türkiye de 2002'den bu yana çeşitli AB programlarına katılmakta.

AB Programları

- Üye ve adaylar arasında işbirliğini geliştirmek,
- Ortaklık bilincinin yerleşmesini desteklemek,
- AB politikalarının ve mevzuatının uygulanmasına katkı sağlamak,
- AB'nin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler üretilmesine katkı sunmak

amacıyla belirli dönemler için uygulanan tematik faaliyetler "AB Programları" adıyla anılıyor.

Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyi'nin onayıyla yürürlüğe giren programların bütçesiyle katılımcı ülkelerin katkılarıyla AB bütçesinden sağlanan ödeneklerden oluşmakta. Doğrudan Avrupa Komisyonu'na ya da katılımcı ülkelerdeki ulusal ajanslara yapılan başvuruların değerlendirilmesiyle bağımsız uzmanlar tarafından yapılmakta. AB'nin genel işbirliği ilkesi nedeniyle başvuruların farklı ülkelere ortakları içermesine özel önem verilmekte. Mali destekler genellikle yatırım içermeyen kültürel faaliyetler, öğrenci ve personel değişimi, yenilik geliştirme ve araştırma projeleri ile bilgi paylaşımı gibi projelere verilmekte.

1999'da "aday ülke" ilan edilen Türkiye, böylece aday ülkeler için geçerli olan mali yardımlardan yararlanmaya başladığı gibi adayları "üyeliğe hazırlamak ve yaklaştırmak" amacı güden AB programlarının da parçası oldu. Bu programlar, ekonomi, bilim, eğitim, kültür ve altyapı alanlarında kalkınmanın desteklenmesi ve bölgeler arası eşitsizliğin azaltılmasını hedefliyor. Özellikle birden fazla üye ve aday ülkeden katılımcıları içeren projeler, toplumların birbirlerini daha iyi tanıyarak yakınlaşmasını ve böylece tarihsel ve kültürel önyargıların kırılmasını amaçlıyor.

Türkiye'nin 2014-2020 Döneminde Katıldığı AB Programları

1. Erasmus+ Programı: Örgün, yaygın ve mesleki eğitimle öğretimde işbirliği, hareketlilik faaliyetleri, ortaklıklar ve gençlik faaliyetlerini desteklemek amacıyla oluşturuldu. 2007-2013 döneminde Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programları başlıkları altında yapılan çeşitli faaliyet ve destekler, yeniden yapılandırılarak 2014'ten itibaren bu isimle anılmaya başladı. Bu kapsamda, eğitim-öğretim kadar staj, mesleki gelişim, yaygın öğrenme temelli gençlik aktiviteleri ve gönüllü çalışmalar destekleniyor. Ayrıca bu hedeflere yönelik kurumsal işbirliği faaliyetleri de yapılabilir. Her yaştan insana yeni beceriler kazandırılarak kişisel ve mesleki gelişimlerinin güçlendirilmesi ve istihdam olanaklarının artırılmasını hedefleyen programın Türkiye koordinatörü ise Türkiye Ulusal Ajansı.

2. Ufuk 2020 (Horizon 2020): Bilim ve teknoloji politikalarıyla uygulamalarının uyumlaştırılması amacıyla oluşturulan program, üniversite-sanayi işbirliğini teşvik etmeyi hedefliyor. Biliminsanlarının Avrupa çapında hareketliliğini destekleyen dünyanın en yüksek bütçeli sivil araştırma programı olan Ufuk 2020'nin Türkiye koordinatörü ise TÜBİTAK.

3. COSME (İşletmeler ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği) Programı: Özellikle Küçük ve Orta Boy İşletmeler'in (KOBİ'ler) rekabet koşullarına uyum sağlamasının desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş. KOBİ'lerin finansmana ve pazara kolay erişmesini kolaylaştıracak destekler sunan programın Türkiye koordinatörü ise KOSGEB.

4. Yaratıcı Avrupa Programı: Kültürel ve yaratıcı sektörlerin desteklenmesi amacıyla oluşturulmuş. Avrupa kültür ve dil çeşitliliğinin korunarak geliştirilmesini ve Avrupa'da kültürel miraslarının tanıtılmasını destekleyen program, özellikle sinema sektörünün rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesine yönelik destekler sunuyor. Programın Türkiye koordinatörü ise Kültür ve Turizm Bakanlığı.

5. Fiscalis 2020 Programı: AB'de vergilendirme sistemlerinin sağlıklı çalışmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş. Yapılacak idari işbirliği ve bilgi alışverişiyle sahtekârlık ve kaçakçılığın önlenmesi hedefleniyor. Programın Türkiye koordinatörü ise Maliye Bakanlığı.

6. Gümrükler (Customs) 2020 Programı: Gümrük Birliği'nin etkin biçimde işlemesi amacıyla oluşturulmuş. Özellikle gümrük makamlarının idari kapasitele-

rinin geliştirilmesini destekleyen programın Türkiye koordinatörüyle Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.

7. İstihdam ve Sosyal Yenilik (EaSI) Programı: Nitelikli ve sürdürülebilir istihdamın ve yeterli sosyal korumanın sağlanması, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele ile çalışma şartlarının iyileştirilmesi amacıyla oluşturulmuş. Özellikle uygun destek hizmetlerinin sunulmasıyla bireysel girişimcilere mikro-krediler sağlanması alanlarında destek veren programın Türkiye koordinatörüyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Türkiye'nin Taraf Olmadığı Diğer AB Programları

1. Galileo
2. Kopernik
3. Pericles 2020
4. Herkül III
5. LIFE
6. Sığınma ve Göç Programı.
7. İç Güvenlik-Emniyet İşbirliği
8. İç Güvenlik-Sınır ve Vize
9. Adalet
10. Haklar ve Vatandaşlık
11. Vatandaşlar için Avrupa
12. Büyüme için Sağlık
13. Tüketici Programı
14. Sivil Koruma Mekanizması
15. Bütünleşik Avrupa

AB'nin Günlük Hayata Etkisi

> Anayasa'da ve pek çok yasada yapılan değişikliklerle temel hak ve özgürlükler alanı genişletildi.

> Kişisel verilerin toplanması ve kullanılması konusunda önemli düzenleme ve sınırlamalar yapıldı. Böylece özel, kişisel ve mahrem bilgiler ancak açıkça düzenlenen şekilde toplanabiliyor ve yine ilgili kişinin rızasıyla kullanılabilir.

> Çevre kurallarıyla içme/kullanma suyu, hava, ormanlar, denizler, balıklar, yeşil alanlar, tarihi bölge ve eserler daha çok korunuyor.

> İş ortamı dâhil kamusal alanda her türlü ayrımcılık (cins, ırk, etnik köken, dil, din, inanç) yasaklandı.

> Engellilerin günlük hayatlarıyla iş ortamında ihtiyaç duydukları koruma ve destekler daha çok sağlanıyor.

> 15 yaşın altındaki çocuklar çalıştırılmıyor. Ayrıca çocuk ve gençlerin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması yasaklandı.

> Kadınlara ve çocuklara yönelik olanlar başta olmak üzere her türlü fiziksel, cinsel, maddi ve manevi şiddetin önlenmesi yönünde önemli düzenlemeler ve güvenceler getirildi.

> Çocukların sağlık ve güvenliğini tehdit eden oyuncakların tasarım, üretim, dağıtım ve satışına yönelik sıkı kurallar var. Artık tüm oyuncaklarda ürün güvenliğini teyit eden CE işaretinin bulunması gerekiyor.

> Çiftçiler, çevre, hayvan ve bitki sağlığı konusunda belirlenen kural ve standartlara uygun üretim yapmak zorunda. Sıkı denetimlerde aksinin tespit edilmesi durumunda AB teşviklerinin kesilmesi gibi cezalar uygulanıyor.

> Büyükbaş hayvanlar, getirilen pasaport (küpe) uygulamasıyla kayıt altına alınıp takip ediliyor.

> Tarladan sofraya kadar takip edilen gıda maddelerinin üzerine içindikilerle uygun bilgilendirme ve uyarı notlarının eklenmesi şartıyla tüketiciler daha çok korunuyor.

> Tüketici (örneğin tüketici aleyhinde hükümleri küçük ve zor okunacak şekilde yazan) adil ya da iyi niyetli olmayan sözleşmeye karşı korunuyor. Ayrıca ayıplı ürünü iade etme ve hatta belirli bir süre içinde gerekçesiz fikrini değiştirme (çayma) hakkına da sahip. Ayrıca yanıltıcı bilgilendirme ya da reklam da yasak.

> Karayollarında yük ya da yolcu taşıyanlar günlük çalışma ve dinlenme sürelerine uymak zorunda. Ayrıca hız sınırlayıcı cihazlar da zorunlu. Tüm bunlar daha güvenli yollar ve seyahat demek.

> Üzerine uyarıcı önlemler yazılan tütün ürünlerinin satış ve kullanımı konusunda da önemli koruyucu düzenlemeler yapıldı.

> Kara para aklama zorlaştırıldı ve bankacılık sistemi düzenlendi.

> Bebek ve çocuklara araba koltuğu zorunluluğu getirildi.

> Ticaret büyüdü, serbestleşti ve pazar çeşitlendi.

> Avrupa ülkelerinde eğitim hareketliliği, ortak eğitim projeleri ve hayat boyu öğrenme uygulamaları getirildi.

> Korsan yayınlarla mücadele arttı.

> Çalışma saat ve koşulları düzenlendi (Günlük dinlenme hakkı, annelik ve süt izni, geçici ve yarı-zamanlı çalışma düzenlemesi gibi).

Düşün - Taşın: 2015 Birincisi “Marhaba Dedemmm!” Öyküsü

Öykü, benimsediği dil, anlatım tarzı, konuları ele alış şekli ve iki tarafın da birbirlerinden öğreneceklerine yaptığı incelikli vurguyla Türkiye ve AB kamuoylarına önemli bir örnek sunuyor, hatta adeta ders veriyor. En başta, ilişkilerin devamından yana olduklarına göre, kriz anlarında bile esas olanın birbirini hor görmeden ya da küçümsemekten dinlemeye, tanımaya ve anlamaya çalışmak olduğunu hatırlatıyor. Dahası, bunu insani hasletleri kaybetmeden yapmanın önemini gösteriyor. Zira her bir tarafın diğerinden daha iyi olduğu konular var ve önemli olan da bunları paylaşarak büyütmek. Daha anlamlı ve bütünlüklü ortak değerler inşa etmek için.

“MARHABA DEDEMMM!”*

Nisanın başlarıydı. Köyden geledi tam sekiz ay olmuştu. Büyükşehirde yaşamaya çalışıyorduk. Ailecek sobanın başına oturmuş, televizyon seyrediyorduk ki babamın telefonu çaldı. Telefondaki babaannemdi. Dedem köydeki evimizin damını onarıırken düşmüş kolunu ve bacağını kırmıştı. Zaten çoktan beridir hastaydı. Babam ve abilerim hemen kalkıp gitmek için hazırlandılar. Babam bana dönüp onlar gelene kadar evdekilerin bana emanet olduğunu söyledi. Büyümeye başlıyordum.

* Kamil Kaya, Gaziantep Mehmet Nurettin Horoz Lojistik Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi.

AB'yi Öğreniyorum Projesi 2015 Kısa Öykü Yarışması'nda 1. olan öykünün özgün yazımına dokunulmamıştır.

Bu arada kendimi tanıtmam gerek. Ben Hanifi Körkuş. 2000 yılının aralık ayında doğdum. Gaziantepliyim. Kebabı ve baklavayı çok severim. Dört erkek iki kız çocuğun üçüncüsüyüm. Söylemesi ayıp biraz çalışkan ve zekiyimdir. Geçen sene girdiğim sınavı kazanınca köyden merkeze taşındık. Allah'ım kalabalığa alışmak ne kadar da zor. Babam yıllarca yaptığı çiftçiliği bırakıp iplik fabrikasında işe girdi. İnsanın kalabalık bir kentte yaşamaya alışması gerçektende zor oluyor...

Nisanın başlarıydı diyordum, kayısılar yeni yeni çiçeklenmişti babam dedemi bize getirdi. Evimiz Hoşgör mahallesinde tek katlı iki odalı bir Antep eviydi. Annem televizyonun karşısına döşek serdi. Çoktan beridir hastaydı ama ilk kez bu kadar çökmüş gözüküyordu...

Kazanın üstünden bir hafta geçmiş dedem görünür şekilde zayıflamıştı, babamla iki güne bir doktora gidiyorlardı. Kalp rahatsızlığı yıllardır devam etmekteydi, kazadan sonra değerleri iyice kötüleşmişti. Evde kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Akşam dedem babamı yanına çağırdı, döşekte doğruldu ve bak Memik dedi ben artık gidiyorum ve Halil'imi de ölmeden önce görmek istiyorum. Babaannem ağlamaya başlamıştı. Babam sakince başını sallayıp tamam babam bakacağım ben o duruma dedi.

Babamlar iki erkek kardeşler. Babam Memik ve amcam Halil. Ben amcamı hiç görmedim aslında hiç birimiz görmedik. 1987 yılında Danimarka'ya gitmiş ondan sonra da bir daha hiç gelmemiş Türkiye'ye. Babam çiftçilikte çok iyidir ama amcam beceremezmiş, okumak istiyor ama dedem izin vermiyormuş. Sonra askerden dönünce çalışmaya gitmek istemiş dedem ona da izin vermeyince bir gün kaçıp gitmiş evden. Ara sıra babaanneme mektup yazarmış bunu dedem bilmezdi çok kızgındı oğluna. Adını ağzına aldığı için hiç görmemiştim ama ondan bahsetti onu görmek istediğini söyledi. İnsanlar ölüme yaklaştıkları zamanlar mı bu kadar yufka yürekli olmaya başlıyorlar yoksa hep yufka yüreklilerde gururlarından mı bu kadar kendilerini tutmaktalar anlayamıyordum.

Birkaç gün sonra babam amcamı sordurduğunu ama bulamadığını aramaya devam edeceğini söyledi. Tam bu sırada kafamda bir ampul yandı, babama ödev yapmak için internet kafeye gideceğimi söyleyip çıktım. Sonuçta amcamla biz aynı soyadını taşıyorduk bu sayede onu sosyal medyada aratabilirdim. Araştırdığımda ise pek bir şey bulamadım derken paylaşılan bir fotoğraf gördüm. Fotoğraftaki bendim ama fotoğrafın açıklamasında "babam küçükken" diye yazmıştı Lily Ayşe Körkuş. O an anladım dedemin neden bana uzun uzun bakıp daldığını amcam çocukken ne kadar da bana benziyormuş. Kendimi çok garip hissetmişim. Meğer benim Lily adında amcakişimde varmış. Hemen bir mesaj yazdım onun kuzeni olduğumu amcamın halini hatırlarını sordum. İki gün sonra beklediğim cevap gelmişti. Çat pat bir Türkçeyle yazılmış bir mesajdı. Lily mesaja iyi

dileklerle başlamış kuzenleri olduğunu biliyormuş ama mesaj yazmaya çekinmiş amcamın tek çocuğuymuş. O da benim gibi dokuzuncu sınıfa gidiyormuş. Babasına benim mesaj attığımı söylemiş Halil amcam benim fotoğrafımı görünce çok duygulanmış, neden acaba? İnsanın kendi çocukluğuyla karşılaşması garip olmalı.

İşte böyle mesajlaşmaya başladık Lily ile ama evdekilere hiçbir şey söylememiştim. Babamın kızacağını düşündüm. Artık okuldan gelir gelmez bir şeyler atıştırıp kafeye gidiyordum.

Lily çok tatlı bir kız bana bir sürü şeyden bahsetti; amcam hayalini gerçekleştirmiş mesela Danimarka'da çalışırken Hayat Boyu Öğrenme Programına gitmiş ardından da pazarlama bölümünü bitirmiş. Şimdi çalıştığı firmada bütün Avrupa'yı geziyormuş. Çok şaşırdım. Çünkü coğrafya dersinde bir ülkeden başka ülkeye gidilebilmesi için vize denen iznin alınması gerektiğini öğrenmiştik. Meğerse Avrupa Birliği ülkeleri arasında serbest dolaşım hakkı varmış, vizesiz her yere gidilebiliyormuş. Sonra çalışma hakkı da varmış. Ben de ona Antep'in ve Türkiye'nin doğal ve tarihi güzelliklerini anlattım. Ah keşke görüşebilseydik...

Dedemin rahatsızlığı gün geçtikçe artıyordu ve ben artık bir şeyler yapmalıydım. Demokrasi dersinden çok önemli bir ödevim olmasına rağmen yinede gittim kafeye babalarımızı nasıl görüştüreceğimizi konuşup anlaştık. Lily'de amcasını ve dedesini çok merak ediyordu. Ben erken çıkmam demokrasi ödevimi yapmam gerek deyince

bana çok yardımcı oldu. Avrupa birliğinin temel değerlerinden bahsetti bana. Barış, Özgürlük, Eşitlik, İnsan hakları, Dayanışma gibi... Lily diyor ki biz de Avrupa Birliğine girsek onlar yanımıza biz de oraya rahatça gidermişiz sonra yaşam standardımız yükselirmiş. Hatta şey dedi Halil amcam dermiş ki "ah anamın balcan kebabı olsa da yesem". Eğer AB'ye girsek Türk malları daha kolay gidermiş oralara. Çünkü Türkiye'nin tarımı güçlüymüş. Allah'ım bu Lily ne kadar da çok şey biliyor böyle. Biliyor musunuz Lily'nin Fikir Üretme diye dersi bile varmış. Çok özendim. Ben de ona köyden, kırlardan, tatlılardan bahsettim durdum. O da çok merak etti buraları arada açar İnternette bakarmış zaten...

Hidrellez zamanı gelmişti. Alleben'in kenarında dileklerimizi suya atarken anneme Lily'den bahsettim ama inanmadı. Dedemin haline daha fazla dayanamazdım. Okuldan çıktıktan sonra babamın fabrikasına gittim ne kadar da büyük fabrikaydı. Lily'yi dinleyince böyle fabrikaların sadece Avrupa'da olduğunu düşünmüştüm. Mesai bitmeden babam çıkamazdı, Lily anlatmıştı oralarda da böyle disiplinli çalışılıyormuş bununla birlikte AB'de işçi sağlığı da çok önemliymiş, çok sert tedbirler alınıyormuş. Mesai bitiminde babam beni görünce çok şaşırıldı. "Ne işin var bu saatte burada sıra" dedi. Bende ona göstereceğim çok önemli bir şeyim olduğunu söyleyip kafeye götürdüm. Lily'yi görünce çok şaşırıldı. Onu ilk kez bu kadar çocuklaşmış görüyordum. Kamera açtık. Akşam amcamın da olacağı bir görüşme için sözleştik. Orada akşam geç oluyormuş saat farkı varmış...

Amcam ve babam nerdeyse 30 yıldır görüşmemişlerdi. Önce sitemkâr olmalarına rağmen dayanamadılar. Lily amcamın babama olan saygısını görünce şaşırđı. Sonra ben bizdeki büyüğe olan saygıdan bahsettim... Babamla amcam barıştılar...

Babam eve bilgisayar aldı Lily ile konuşabilelim diye. Lily'ye dedemi gösterdim çaktırmadan. Lily dayanamadı ve tanışmak istedi. Dedem çay içiyordu. Dedeme "bak sana kimi göstereceğim dede" dedim ve bilgisayarı dedemin kucağına koyuverdim.

"marhaba dedemmm!" deyiverdi Lily ;

Yılların Ökkeş ağasını görmeliydiniz çayı bile üstüne döktü. Ama her şeyi anlamıştı. Uzun uzun konuştular. Lily babasını ikna etmiş dedesinin hasta olduğunu empati yapmasını ve geçmişı artık bir kenara bırakmasını söylemiş. İlk konuşmalarında dedem beni yanına çağırđı ve amcama "seni okutamadım ama onu okutacağım oğlum affet. Artık gel de yüzünü göreyim" dedi.

Havalimanında heyecanla Lily'yi bekliyordum. Aslında aramızda bazı farklılıklar vardı ancak o da benim gibi bir kalp taşıyordu, gelişime açık, çalışkan, hoşgörölü ve en önemlisi insanları insan olduğundan seviyordu. Biz birdik aslında... Sıkı sıkı kucaklaştık...

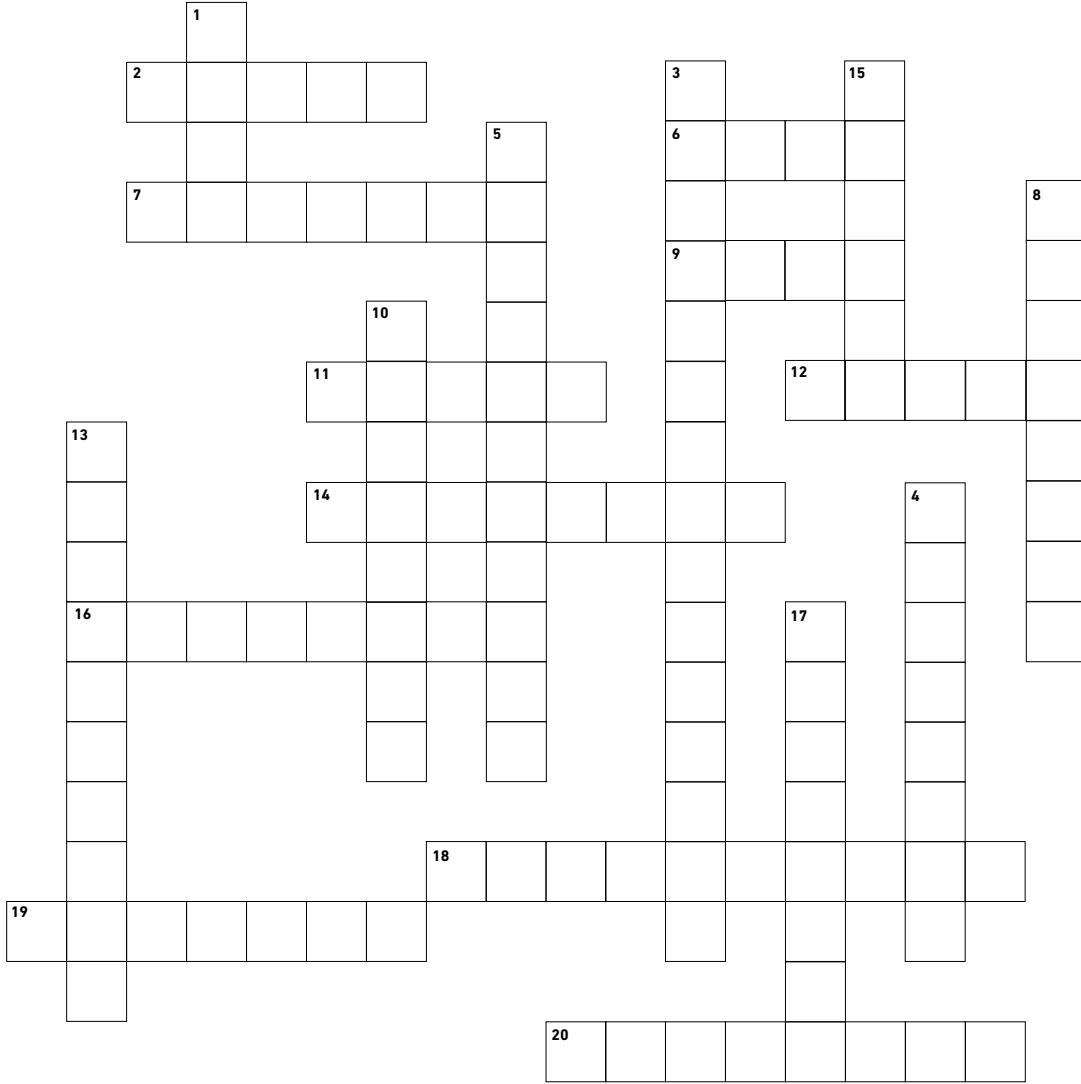
Bulmaca

Soldan Sağa

2. Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine geçiş kararının alındığı 1923 İktisat Kongresi'nin toplandığı şehir.
6. Sertab Erener'in "Everyway That I Can" adlı şarkısıyla birinci olduğu 2003 Eurovision Şarkı Yarışması'nın yapıldığı şehir.
7. İlk yıllarında kurucu üye sayısına atfen AET'ye verilen diğer ad.
9. Kıbrıs sorununun çözümü için 24 Nisan 2004'te adanın iki tarafında eşzamanlı olarak referanduma sunulan çözüm planının adı.
11. Özellikle Küçük ve Orta Boy İşletmeler'in (KOBİ'ler) rekabet koşullarına uyum sağlamasının desteklenmesi amacıyla oluşturulan AB programı.
12. Türkiye-AET Gümrük Birliği sürecinin ikinci aşaması olan "geçiş dönemi"ni başlatan protokol.
14. Türkiye'nin resmen aday ülke ilan edildiği 11-12 Aralık 1999 Avrupa Konseyi Zirvesi'nin yapıldığı şehir.
16. Türkiye'yi Semiha Yankı'nın "Seninle Bir Dakika" şarkısıyla temsil ettiği 1975 Eurovision Şarkı Yarışması'nın yapıldığı şehir.
18. Türkiye-AET arasında Gümrük Birliği tesis edilmesi kararının 6 Mart 1995'te alındığı toplantıya Türkiye adına katılan Başbakan Yardımcısının soyadı.
19. Galatasaray'ın 2000 UEFA Kupasını kazandığı maçta mağlup ettiği İngiliz futbol takımı.
20. Türkiye'nin AET'ye 1959'daki ilk başvurusunu yapan Başbakan'ın soyadı.

Yukarıdan Aşağıda

1. 1987'de AET'ye tam üyelik başvurusu yapılması kararını alan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının soyadı.
3. Kurulduğu 1963 Ankara Antlaşması'ndan bu yana Türkiye-AB ilişkilerinin kurumsal zemini olan organ.
4. Aday ülkelerle yürütülen katılım müzakerelerinde her bir fasıl için ilk aşamayı oluşturan sürece verilen isim.
5. Örgün, yaygın ve mesleki eğitimle öğretimde işbirliği, hareketlilik faaliyetleri, dönemsel ortaklıklar ve gençlik faaliyetlerini desteklemek amacıyla oluşturulan AB programının 2014'ten itibaren taşıdığı isim.
8. Nuri Bilge Ceylan'a 2008 Cannes Film Festivali'nde "En İyi Yönetmen" ödülünü kazandıran film.
10. Türkiye dâhil tüm aday ülkelerin üyelik için karşılması gereken siyasi ve ekonomik kriterlere verilen genel isim.
13. 3 Ekim 2005'te Türkiye'nin katılım müzakerelerine başladığı şehir.
15. 1963 Ankara Antlaşması'nda Gümrük Birliği sürecinin ilk aşamasına (dönemine) verilen isim.
17. Avrupa Komisyonu'nun aday ülkelerin AB müktesebata uyum konusunda kaydettiği ilerlemeleri veya bu alanda gözlemediği eksiklikleri yayınladığı yıllık raporlara verilen isim.

- Soldan Sağa**
 2. İzmir 6. Riga 7. Altılar 9. Annan 11. COSME 12. KATMA 14. Helsinki 16. Stockholm 18. Karayalçın 19. Arsenal 20. T'Menderes
- Yukarıdan Aşağıda**
 1. Özal 3. Ortaklık Konseyi 4. Hazirlik 5. Erasmus Plus 8. Üç Maymun 10. Kopenhag 13. Lüksemburg 15. Tarama 17. İlerleme

2

Araştır-Öğren-Eşleştir

Aşağıdaki öykü ve romanlarla yazarları ve ülkelerini eşleştiriniz.

1	Yabancı	Fransa	Christy Brown
2	Aziyade	İrlanda	Alphonse Daudet
3	Değirmenimden Mektuplar	Bosna-Hersek	Astrid Lindgren
4	Denizkızı	İngiltere	Pierre Loti
5	Drina Köprüsü	Almanya	Albert Camus
6	Faust	Danimarka	Grimm Kardeşler
7	Harry Potter	İrlanda	Hans Christian Andersen
8	Heidi	Fransa	Antoine de Saint-Exupery
9	Küçük Prens	Fransa	Günter Grass
10	Notre Dame'ın Kamburu	Fransa	Ivo Andric
11	Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler	Fransa	Victor Hugo
12	Peter Pan	Fransa	J. M. Barrie
13	Pippi Uzunçorap	Almanya	J. K. Rowling
14	Seksen Günde Devri Alem	İskoçya	Jules Verne
15	Sol Ayağım	İsveç	Jonathan Swift
16	Teneke Trampet	Almanya	Johanna Spyri
17	Gulliver	İsviçre	Goethe

1. Yabancı/Fransa/Albert Camus 2. Teneke Trampet/Almanya/Günter Grass 3. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler/Almanya/Grimm Kardeşler 4. Drina Köprüsü/Bosna-Hersek/Ivo Andric 5. Peter Pan/İskoçya/J. M. Barrie 6. Harry Potter/İngiltere/J. K. Rowling 7. Pippi Uzunçorap/İsveç/Astrid Lindgren 8. Seksen Günde Devri Alem/Fransa/Jules Verne 9. Küçük Prens/Fransa/Antoine de Saint-Exupery 10. Aziyade/Fransa/Pierre Loti 11. Notre Dame'ın Kamburu/Fransa/Victor Hugo 12. Değirmenimden Mektuplar/Fransa/Alphonse Daudet 13. Faust/Almanya/Goethe 14. Sol Ayağım/İrlanda/Christy Brown 15. Denizkızı/Danimarka/Hans Christian Andersen 16. Heidi/İsviçre/Johanna Spyri 17. Gulliver/İrlanda/Jonathan Swift

3

Araştır-Öğren-Eşleştir

Aşağıdaki başbakanlarla Türkiye-AB ilişkilerinde attıkları adımı eşleştiriniz.

	Turgut Özal	Gümrük Birliği'nin tesisi	1987
	Adnan Menderes	AET'ye ilk başvuru	1963
	Recep Tayyip Erdoğan	Türkiye'nin resmen "aday ülke" ilan edilmesi	1996
	Tansu Çiller	Tam üyelik başvurusu	1959
	İsmet İnönü	Üyelik müzakerelerinin başlaması	1999
	Bülent Ecevit	Ortaklık Antlaşması'nın imzalanması	2005

Turgut Özal/Tam üyelik başvurusu/1987
Adnan Menderes/AET'ye ilk başvuru/1959
Recep Tayyip Erdoğan/Üyelik müzakerelerinin başlaması/2005
Tansu Çiller/Gümrük Birliği'nin tesisi/1996
İsmet İnönü/Ortaklık Antlaşması'nın imzalanması/1963
Bülent Ecevit/Türkiye'nin resmen "aday ülke" ilan edilmesi/1999

Kaynaklar ve Okuma Önerileri

Kitaplar

- 20 Soruda Avrupa Birliği Hedefi ve Günlük Yaşantımıza Etkileri, AB Bakanlığı, <www.ab.gov.tr>
- Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), ABGS, 2009.
- Aykut Çelebi, *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, Metis Yayıncılık, 2002.
- Baskın Oran (editör), *Türk Dış Politikası, I-II ve III. Ciltler*, İletişim Yayınları, 2015.
- Belgin Akçay ve İlke Göçmen (editörler), *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal, *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Beril Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Yayınları, 2005.
- Çağrı Erhan ve Deniz Senemoğlu (editörler), *Avrupa Birliği Politikaları*, İmaj Yayıncılık, 2011.
- Erdem Denk (editör), *Basında Türkiye-AB İlişkilerinin 50 Yılı, 4 Cilt*, ATAUM Yayınları, 2011.
- Erol Manisalı, *Ortak Pazar'dan Avrupa Birliği'ne*, Cumhuriyet Kitapları, 2009.
- F. H. Burak Erdenir, *Avrupa Kimliği*, Alfa Yayıncılık, 2010.
- Funda Keskin Ata, *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Siyasal Kitabevi, 2013.
- Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Kurumları Hukuku ve Temel Metinler*, Alfa Aktüel Yayınları, 2010.
- S. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, Beta Yayınları, 2014.
- Sanem Baykal ve İlke Göçmen, *Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2016.

Web Siteleri

- Avrupa Birliği: www.europa.eu
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı: www.ab.gov.tr
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: www.avrupa.info.tr
- Milli Eğitim Bakanlığı AB'yi Öğreniyorum Projesi: www.abiyogren.meb.gov.tr

Bülten

- ATAUM E-Bülten: www.ataum.ankara.edu.tr/ebulten

abyiogren.meb.gov.tr